

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Εγκληματολογικές και Ποινικές Προσεγγίσεις της
Διαφθοράς, του Οικονομικού και Οργανωμένου
Εγκλήματος

Διπλωματική Εργασία

Διαδικασίες εγκληματοποίησης, ποινική ανισότητα και
εγκλήματα των ισχυρών

Ιωάννα Τσακαλάκου

Επιβλέπων καθηγητής : Χρήστος Κουρούτζας

Αθήνα, Ιούνιος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του/της φοιτητή/φοιτήτριας («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

Διαδικασίες εγκληματοποίησης, ποινική ανισότητα και
εγκλήματα των ισχυρών

Ιωάννα Τσακαλάκου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Χρήστος Κουρούτζας

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής:

Νικόλαος Κουλούρης

Μέλος Σ.Ε.Π. Ε.Α.Π.

Αθήνα, Ιούνιος 2024

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω την ειλικρινή μου ευγνωμοσύνη στην οικογένεια μου και σε όσους με στήριξαν και στάθηκαν στο πλευρό μου καθ' όλη τη διάρκεια αυτού του ταξιδιού, από την αρχή έως την ολοκλήρωση αυτού του μεταπτυχιακού προγράμματος. Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κ. Χρήστο Κουρούτζα, για την πολύτιμη στήριξη και την βοήθειά που μου προσέφερε κατά την διάρκεια της συγγραφής του παρόντος πονήματος.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την ποινική ανισότητα στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, με επίκεντρο τα εγκλήματα των κοινωνικά και οικονομικά ισχυρών. Οι δύο βασικές θεωρίες του εγκλήματος αποτελεί ο Θετικισμός και η Κριτική Εγκληματολογία και δίνεται κυρίως ιδιαίτερη έμφαση στον Sutherland σχετικά με τα εγκλήματα του λευκού κολάρου. Η συγκεκριμένη θεωρία βοηθάει στην κατανόηση της σχέσης μεταξύ κοινωνικής δομής και εγκληματικότητας. Επιπλέον, για την αναλυτικότερη κατανόηση του φαινομένου έρχονται να το καλύψουν άλλες θεωρίες και αναλύσεις σχετικά με το εγκληματικό φαινόμενο και να αξιοποιήσουν τις θεωρίες για να εξεταστεί εκτενέστερα η εγκληματικότητα. Περαιτέρω, οι διαδικασίες εγκληματοποίησης διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο, καθώς οδηγούν στον κοινωνικό έλεγχο και δημιουργούν τα εγκληματικά πρότυπα. Ειδικότερα, τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν σοβαρές μορφές εγκληματικότητας που προκαλούν ανεπανόρθωτες βλάβες τόσο στην κοινωνία όσο και στο περιβάλλον, σε αντίθεση με την εγκληματικότητα του δρόμου. Καθώς, τα άτομα με εξουσία καταφέρνουν συχνά να αποφεύγουν την ποινική τιμωρία, εφόσον η δικαιοσύνη εκμεταλλεύεται την ευελιξία των νόμων και αποφασίζει με επιείκεια, οδηγώντας σε έλλειψη αμεροληψίας. Τέλος, μελετώνται δύο σημαντικές υποθέσεις διαφθοράς, η υπόθεση διαφθοράς προμηθειών στο σύστημα υγείας και η υπόθεση Panama Papers. Μέσω της ανάλυσης αυτών των υποθέσεων, αποδεικνύεται ότι τα εγκλήματα των ισχυρών παραμένουν συχνά ατιμώρητα ή αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη επιείκεια, επιβεβαιώνοντας τις θεωρητικές απόψεις της Κριτικής Εγκληματολογίας. Εν κατακλείδι, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι τα εγκλήματα των ισχυρών αποτελούν σοβαρά εγκλήματα που απαιτούν ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα. Έτσι, προτείνεται η εφαρμογή ενός πιο δίκαιου και ισότιμου πλαισίου για την απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, το οποίο θα αντιμετωπίζει όλους τους πολίτες με ίσους όρους, ανεξάρτητα από την κοινωνική ή οικονομική τους θέση.

Λέξεις – Κλειδιά

Διαδικασίες εγκληματοποίησης, εγκλήματα των ισχυρών, ποινική ανισότητα, Υπόθεση διαφθοράς προμηθειών, Υπόθεση Panama Papers

«Criminalisation processes, criminal inequality and crimes of the powerful»

Ioanna Tsakalakou

Abstract

This thesis discusses criminal inequality in the criminal justice system, focusing on the crimes of the socially and economically powerful. The two main theories of crime are Positivism and Critical Criminology, with particular emphasis on Sutherland's white collar crimes. This theory helps in understanding the relationship between social structure and crime. In addition, for a more detailed understanding of the phenomenon, other theories and analyses on the criminal phenomenon come to cover it and utilize the theories to examine crime more extensively. Further, criminalisation processes play a crucial role as they lead to social control and create criminal patterns. In particular, crimes of the powerful are serious forms of criminality that cause irreparable harm to both society and the environment, unlike street crime. As, people in power often manage to avoid criminal punishment if the judiciary takes advantage of the flexibility of the laws and decides leniently, leading to a lack of impartiality. Finally, two important corruption cases are studied, the corruption of health care procurement and the Panama Papers case. Through the analysis of these cases, it is shown that the crimes of the powerful often go unpunished or are treated with greater leniency, confirming the theoretical views of Critical Criminology. In conclusion, we conclude that crimes of the powerful are serious crimes that require substantial reforms in the criminal justice system. Thus, it is proposed to implement a fairer and more equitable framework for the administration of criminal justice that treats all citizens on equal terms, regardless of their social or economic status.

Keywords

Criminalisation processes, crimes of the powerful, criminal inequality, procurement corruption case

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	v
Abstract	vi
Συντομογραφίες & Ακρωνύμια.....	ix
Εισαγωγή.....	1
1. Κεφάλαιο πρώτο	2
1.1 Θετικισμός.....	2
1.2 Κριτική Εγκληματολογία	4
1.3 Συγκρουσιακή προσέγγιση.....	6
1.4 Συμβολική αλληλεπίδραση	8
1.5 Κριτική θεωρία.....	11
1.6 Νεομαρξισμός	12
1.7 Κριτικός ριζοσπαστισμός.....	15
1.8 Θεωρία Young, Taylor & Walton	16
1.9 Ποινική επιλεκτικότητα στο ποινικό σύστημα	17
1.10 Ανισότητες	20
Κεφάλαιο δεύτερο.....	22
2.1 Εγκλήματα των ισχυρών	22
2.2 Ποινικός εγγυητισμός	26
2.3 Το εκσυγχρονιστικό αίτημα στο ποινικό δίκαιο	29
2.4 Εκφάνσεις των εγκλημάτων των ισχυρών	32
2.4.1 Κρατικο-εταιρικό έγκλημα.....	32
2.4.2 Διαφθορά.....	34
2.4.3 Οργανωμένο έγκλημα	37
3. Κεφάλαιο τρίτο	38
3.1 Υπόθεση διαφθοράς στο σύστημα υγείας.....	38
3.2 Η θεωρητική ανάλυση της υπόθεσης.....	44
3.3 Υπόθεση Panama Papers.....	47
3.4. Από την πράξη στην θεωρία	48
Συμπεράσματα	52
Βιβλιογραφία.....	54

Συντομογραφίες & Ακρωνύμια

ΕΚΑΠΥ	Εθνική Κεντρική Αρχή Προμηθειών Υγείας
ΗΠΑ	Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
Ο.Ε.	Οργανωμένο Έγκλημα
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΟΥ	Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας
ΦΕΚ	Φύλλα Εφημερίδας της Κυβέρνησης
ICIJ	International Consortium of Investigative Journalists
HSBC	The Hongkong and Shanghai Banking Corporation
SZ	Süddeutsche Zeitung
UBS	Union Bank of Switzerland

Εισαγωγή

Η Εγκληματολογία διερευνά παραμέτρους που δεν περιορίζουν τις οριοθετήσεις του νομοθέτη αλλά καθορίζονται από την κοινωνική πραγματικότητα του εγκλήματος. Ως εκ τούτου, πρόκειται για αναζητήσεις που επεκτείνονται τόσο στους όρους τυποποίησης μιας πράξης ως έγκλημα όσο και στα αίτια που οδηγούν στο ίδιο το έγκλημα (Βιδάλη, 2013, σ.16)

Αναλυτικότερα, στα πλαίσια της παρούσας διπλωματικής εργασίας, προβαίνουμε στην ανάλυση θεωριών της Εγκληματολογίας και στην συνέχεια πως γίνονται πράξη μέσα από το έγκλημα.

Στο πρώτο κεφάλαιο, αναλύονται οι δύο βασικές εγκληματολογικές σχολές και δη αυτές του Θετικισμού και της Κριτικής Εγκληματολογίας, δίνοντας έμφαση στις διαδικασίες εγκληματοποίησης. Συνάμα, επικεντρωνόμαστε στην επιλεκτική λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης αλλά και τις εμφανιζόμενες ανισότητες μεταξύ ανώτερων και κατώτερων κοινωνικό-οικονομικών στρωμάτων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, εξετάζονται τα εγκλήματα των ισχυρών αναφορικά με την τυπολογία αυτών ενώ μελετάται και η προβληματική που εισάγει η Κριτική Εγκληματολογία αναφορικά με το εκσυγχρονιστικό αίτημα στο ποινικό δίκαιο. Παράλληλα, γίνεται αναφορά σε ειδικότερες εκφάνσεις της εγκληματικότητας των ισχυρών, όπως είναι η διαφθορά, το κρατικο-εταιρικό και το οργανωμένο έγκλημα.

Τέλος, στο τρίτο κεφάλαιο, πραγματευόμαστε δύο υποθέσεις διαφθοράς, με την πρώτη να αφορά το σύστημα προμηθειών στον τομέα της υγείας και η δεύτερη το σκάνδαλο Panama Papers. Εν συνεχεία, προβαίνουμε στην ανάλυση των δύο προαναφερόμενων υποθέσεων συγκριτικά με τη διατυπωθείσα θεωρία, δίνοντας έμφαση στο πως η θεωρία επιβεβαιώνεται μέσα από την πράξη.

Εν κατακλείδι, η παρούσα διπλωματική εργασία, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι τα εγκλήματα των ισχυρών συγκαταλέγονται στις βαριές μορφές εγκληματικότητας, που απαιτούν καίριες τομές και μεταρρυθμίσεις στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, προτείνοντας την εφαρμογή ενός περισσότερο δίκαιου και ισότιμου πλαισίου με απώτερο σκοπό την ορθή απονομή της ποινικής δικαιοσύνης.

1. Κεφάλαιο πρώτο

1.1 Θετικισμός

Ο Θετικισμός θεμελιώνεται από την αρχή της γνώσης μέσα από την εμπειρία. Πρόκειται για μια διαδικασία που επιδιώκει να αποκαλύψει την αληθινή φύση της πραγματικότητας. Οι υποστηρικτές του Θετικισμού επισημαίνουν ότι οι ατομικές διαφορές απορρέουν από παράγοντες που βρίσκονται πέρα από τον ανθρώπινο έλεγχο (Βιδάλη, 2013, σ.76).

Στην συνέχεια, η Ιταλική Θετική Σχολή θέτει τις βάσεις για την επιστήμη της Εγκληματολογίας, επιχειρώντας να εξηγήσει επιστημονικά τα αίτια του εγκλήματος, ανεξαρτήτως της ανθρώπινης βούλησης. Η εν λόγω σχολή έχει καταλυτική επίδραση στις αντιλήψεις περί εγκλήματος και εγκληματία, και αποτελεί κίνητρο για περαιτέρω εμβάθυνση στον επιστημονικό κλάδο της Εγκληματολογίας. Ο στόχος είναι να διερευνηθούν εις βάθος τα αίτια του εγκλήματος στον «εγκληματία άνθρωπο», που είτε συσχετίζεται με το έγκλημα και με οργανικές βλάβες και τα χαρακτηριστικά του εγκληματία, είτε δίνεται έμφαση στην παθολογία του εγκληματία που είναι οργανική, και συνδέεται με κοινωνικούς παράγοντες (Βιδάλη, 2013, σ.77).

Ωστόσο, στις ΗΠΑ επικράτησε μια κοινωνιολογική και ψυχολογική προσέγγιση του Θετικισμού, επηρεασμένη από την Σχολή του Σικάγου. Η συγκεκριμένη σχολή υποστήριζε ότι πρέπει να υπάρχει μια αποτελεσματική πολιτική πρόληψης του εγκλήματος, μέσα από τον εντοπισμό των παθογενών κοινωνικών καταστάσεων που διαμορφώνουν τις εγκληματογενείς τάσεις των κατοίκων των μεγάλων πόλεων. Επιπλέον, κατάφερε να προβάλει τα κοινωνικά αίτια της εγκληματικότητας, τα οποία προσλαμβάνονται ως μια επίκτητη κοινωνικά συμπεριφορά και διαφοροποιείται ανάλογα με το περιβάλλον (Βιδάλη & Κουλούρης, 2013, σ. 107).

Μια θεωρία που είχε σημαντικό ρόλο στην Εγκληματολογία ήταν αυτή της διαφορικής συναναστροφής του Edwin Sutherland, η οποία επισημαίνει ότι η εγκληματική συμπεριφορά μαθαίνεται με την αλληλεπίδραση με άλλους, στο πλαίσιο κλειστών ομάδων

που τα μέλη συνδέονται με προσωπικούς δεσμούς μεταξύ τους. Ωστόσο, ιδιαίτερη σημασία έχει η θεωρία για τον εγκληματία του λευκού κολάρου, η οποία αναφέρει ότι το έγκλημα δεν διαπράττεται αποκλειστικά από τον εγκληματία του δρόμου, αλλά και από άτομα που έχουν κύρος και υψηλή κοινωνική θέση λόγω της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Για τα άτομα αυτά, δεν έχει σημασία οι οικονομικές απολαβές που τους εξασφαλίζει η παράνομη πράξη, αλλά η πολιτική και η κοινωνική δύναμη που τους εξασφαλίζει. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι οι εγκληματίες του λευκού κολάρου έχουν ευνοϊκότερη αντιμετώπιση από τη νομοθεσία και το ποινικό σύστημα. Η εστίαση στην εγκληματολογόνο κοινωνική παθολογία εμπεριέχει προβληματισμούς για τη μεροληψία και την επιλεκτικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, καθώς και ζητήματα που αναδείχθηκαν από τους εκφραστές άλλων εγκληματολογικών αντιλήψεων (Κουλούρης, 2019, σ.24-25).

Επιπλέον, μια σημαντική θεωρία αποτελεί αυτή του Robert Merton, η οποία εντάσσεται στο πλαίσιο των θεωριών της κοινωνικής δομής (Κουλούρης, 2019, σ.25). Πιο συγκεκριμένα, πρόκειται για την θεωρία της ανομίας. Σύμφωνα με τον Merton, η ανομία συνιστά μια κοινωνική κατάσταση που σαν χαρακτηριστικό έχει την έλλειψη ή την εξασθένιση των κανόνων. Αποτελείται από δύο δεδομένα, πρώτον τον πολιτισμό ή το σύνολο των αξιών που καθορίζουν τη συμπεριφορά των ατόμων στην κοινωνία και θέτουν τους στόχους που επιδιώκονται από τα μέλη του κοινωνικού συνόλου. Το δεύτερο στοιχείο αποτελεί η κοινωνική οργάνωση ή το σύνολο των κανόνων που καθορίζουν την δυνατότητα προσφυγής στον πολιτισμό και τα μέσα που επιτρέπεται να χρησιμοποιήσουν για να πετύχουν τους στόχους τους (Φαρσεδάκης, 2005, σ.101).

Τέλος, με τις νεοθετικιστικές αντιλήψεις και, πιο συγκεκριμένα, με τη θεωρία των «σπασμένων παραθύρων», αναφέρεται η ατομική παθολογία που προκύπτει από τους βιολογικούς και τους ψυχολογικούς παράγοντες της εγκληματογένεσης. Ειδικότερα, έχει αναδυθεί μια νέα κοινωνική τάξη, όπου τα άτομα ζουν σε υποβαθμισμένες περιοχές, γνωστές ως γκέτο, όπου η κοινωνική συνοχή και οι ηθικοί κανόνες έχουν διαβρωθεί (Κουρούτζας, 2019, σ. 119).

1.2 Κριτική Εγκληματολογία

Η κεντρική θέση της Κριτικής Εγκληματολογίας υποστηρίζει ότι ο ταξισμός, ο ανδρισμός και ο ρατσισμός, η κυριαρχία και η επιβολή αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της σύγχρονης κοινωνίας. Η Κριτική Εγκληματολογία έρχεται να αμφισβητήσει ότι το Δίκαιο αποδίδει δίκαιη κρίση απλώς και μόνο επειδή επιβάλλεται, τονίζοντας ότι η επιβολή δεν εγγυάται την δικαιοσύνη. Ακόμη, αμφισβητεί την γνώμη ότι στις αναπτυγμένες χώρες του καπιταλισμού επικρατεί μια πολιτικά φιλελεύθερη δημοκρατική κοινωνία. (Λάζος, 2007, σ.115).

Η Κριτική Εγκληματολογία, ενώ υιοθετεί μια διαφορετική προσέγγιση για καίρια ζητήματα, έρχεται να προτείνει μια πλήρης θεματολογία σχετικά με σημαντικά ζητήματα που αφορούν το έγκλημα και πρέπει να συζητηθούν καθώς η συμβατική εγκληματολογία δεν τα έχει προσεγγίσει και τα αφήνει στο περιθώριο. Έτσι, προσφέρει μια εναλλακτική δέσμη μεθόδων για την προσέγγιση της πραγματικής κοινωνίας. Οι εναλλακτικοί μέθοδοι της Κριτικής Εγκληματολογίας έχουν ως σκοπό μια ριζική αναδιάρθρωση στην κατεύθυνση της άρσης των ανισοτήτων, της ενδυνάμωσης των υποκειμένων και της κοινωνικής δικαιοσύνης (Λάζος, 2007, σ.115). Επομένως, δεν αποτελείται από ένα κλειστό, στατικό και αυτό-αναπαραγόμενο σύστημα, αντίθετα επηρεάζεται και αλληλοεπιδρά με το κοινωνικό και επιστημονικό κύκλο μέσα από τρεις διαστάσεις, όπου είναι οι απροσδόκητες αλλαγές ή προγραμματισμένες αλλαγές σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο. Σε ένα δεύτερο επίπεδο είναι οι αναπροσανατολισμοί στην γενικότερη κοινωνική επιστήμη και τέλος σε επίπεδο επικοινωνίας και αντιπαράθεσης με την συμβατική εγκληματολογία (Λάζος, 2007, σ.117). Επιπλέον, η Κριτική Εγκληματολογία εξετάζει τις δομικές κοινωνικές αλλαγές σε σχέση με την άρση των αιτιών του εγκλήματος, την δράση και τον ορισμό της εγκληματικότητας και τέλος την αντιμετώπιση της (Λάζος, 2007, σ.119).

Ο πρώτος που ασχολήθηκε με την Κριτική Εγκληματολογία εμφανίζεται να είναι ο Bonger, ο οποίος επικεντρώθηκε στις ποσοτικές αναλύσεις για την σχέση ανάμεσα στις οικονομικές συνθήκες και το έγκλημα. Ο Bonger αναφέρει ότι με την ανάπτυξη του καπιταλισμού δημιουργείται ένα κοινωνικό κλίμα που αυξάνει τον εγωισμό και την

παραβατική συμπεριφορά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την από-ηθικοποίηση της εργατικής τάξης. Συνεχίζει, με το ότι τα εγκλήματα εξαιτίας της μιζέριας θα ελαχιστοποιούνταν με την βελτίωση των οικονομικών των φτωχών. Ωστόσο, αυτό δεν θα συνέβαινε όμως σε άλλες κατηγορίες εγκλημάτων όπως είναι ο αλκοολισμός και τα εγκλήματα πολέμου (Αρχιμανδρίτου, 2022, σ.103).

Σύμφωνα με τον Young, ο οποίος είχε εκφράσει μερικές από τις σημαντικότερες θέσεις του μέσα από την Κριτική Εγκληματολογία, όπως ότι οι ψευδαισθήσεις και τα στερεότυπα σχετικά με το έγκλημα, μπορεί να προκαλούν πραγματικές συνέπειες και να αποτελούν αυτό-εκπλήρωση σε σχέση με την πραγματικότητα. Συνεχίζει, υποστηρίζοντας την άποψη ότι το έγκλημα βρίσκεται σε όλη την κοινωνική δομή και τα εγκλήματα των ισχυρών έχουν σημαντικότερες συνέπειες σε σχέση τα εγκλήματα των φτωχών. Το έγκλημα δεν είναι μια αντικειμενική πραγματικότητα και η ίδια συμπεριφορά μπορεί να κατανοηθεί με διαφορετικούς τρόπους. Ακόμη, αναφέρει ότι το ποινικό σύστημα δεν αποτελεί την πρώτη λύση σχετικά με την άμυνα της κοινωνίας απέναντι στο έγκλημα, αλλά είναι ένα μέρος του συστήματος κοινωνικού ελέγχου που εξαρτάται από άτυπους κανόνες της κοινωνίας. Επίσης, ο ποινικός νόμος, αν και έχει αποτυπωθεί με αυτό τον τρόπο για να είναι ίσος προς όλους, αυτό δεν ισχύει και είναι επιλεκτικός και βαθιά άνισος. Το ίδιο συμβαίνει και στο χώρο της φυλακής και το ποινικό σύστημα, καθώς μέσω αυτού του συστήματος αναπαράγονται εγκληματίες αντί να μειώνονται. Στην συνέχεια, ο Young κάνει λόγο για τις βασικές αξίες του ανταγωνισμού, της κτητικότητας, του ατομικισμού και του ηδονισμού, οι οποίες συνδέονται με τα κίνητρα του εγκλήματος. Οι ιδέες που νομιμοποιούν και διατηρούν το σύστημα σε συνοχή είναι οι ίδιες ιδέες που η κοινωνία υποσκάπτει και οι αντιφάσεις που δημιουργούνται φαίνεται ότι διαλύουν το σύστημα. Επιπλέον, οι όροι «εγκληματίας», «περιθωριακός», «άλλος» δεν διαλύουν μόνο τα θεμέλια του κοινωνικού οικοδομήματος αλλά αναπαράγουν και στερεότυπα που αυξάνουν την συνοχή του. Τέλος, η πρωτογενής βλάβη από ένα κοινωνικό πρόβλημα έχει συχνά λιγότερες συνέπειες από τη δευτερογενή βλάβη που δημιουργείται από την παρέμβαση για να το ελέγξει (Λάζος, 2007, σ.116).

1.3 Συγκρουσιακή προσέγγιση

Η συγκρουσιακή προσέγγιση προέρχεται από την Αμερικανική ριζοσπαστική θεωρία της δεκαετίας του 1950. Από την εν λόγω σχολή πρωτοεμφανίστηκε ο όρος της «εγκληματοποίησης» που αφορά τους όρους υπό τους οποίους αποκτά κάποιος την ιδιότητα του εγκληματία. Σύμφωνα με την συγκρουσιακή προσέγγιση της κοινωνίας, η κοινωνία δεν λειτουργεί ως ένας οργανισμός που κινείται προς την συναίνεση, αλλά αντίθετα αποτελείται από ένα σύνολο που η σύγκρουση είναι ένα δομικό χαρακτηριστικό της (Βιδάλη, 2014, σ.244). Το συγκρουσιακό πρότυπο περιέχει δύο πλευρές, από την μια, εξετάζει τη λειτουργία του νόμου ως μορφή κοινωνικού ελέγχου, καθώς αναγνωρίζει την ύπαρξη συναίνεσης ως προς τη θέσπιση του. Από την άλλη πλευρά, αντιμετωπίζεται ως αποτέλεσμα της άσκησης της εξουσίας και του ανταγωνισμού ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες (Αρχιμανδρίτου, 2022, σ. 96).

Η θεωρία του Coser υπογραμμίζει ότι η σύγκρουση έχει και θετικά χαρακτηριστικά για την συνεκτικότητα της κοινωνίας. Σε μια κοινωνία που φαίνεται να διαλύεται, η σύγκρουση με μια άλλη κοινωνία μπορεί να σταθεροποιήσει τα θεμέλια της ενότητας και να κινητοποιήσει τα μέχρι τότε περιθωριοποιημένα άτομα. Ακόμη, η σύγκρουση λειτουργεί ως πομπός επικοινωνίας και ενισχύει την οικονομία και την τεχνολογία. Παράλληλα, μπορεί να παράγει έναν νέο κοινό στόχο που δημιουργείται μέσα από την αντιπαράθεση και να ωθήσει τα άτομα να δημιουργήσουν νέες συνθήκες μέσα από την δημιουργία νέων ομάδων και νέων αξιών. Επομένως, μπορεί να αποτελέσει καταλυτικό παράγοντα στην δημιουργία νέων κοινωνικών ομάδων και με αυτό τον τρόπο το αίσθημα δυσφορίας θα μπορεί να εκφραστεί κατά των «προστατευμένων συμφερόντων» αντί να καταπιεστεί. Με αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθούν νέες ομάδες στην κοινωνία και θα μπορέσει να προκύψει μια μετα-εκτίμηση των πραγμάτων (Βιδάλη, 2013, σ.171-172).

Η θεωρία του Thorsten Sellin ασχολείται με την πολιτισμική σύγκρουση, προσφέροντας μια εκδοχή των εγκληματολογικών θεωριών που βλέπουν το έγκλημα ως απόρροια των κοινωνικών συγκρούσεων (Αρχιμανδρίτου, 2022, σ.95). Ακόμη, ο

Dahrendorf επισημαίνει ότι η βασική μορφή σύγκρουσης αποτελείται από τις σχέσεις εξουσίας, χαρακτηριζόμενες από την εναλλαγή μεταξύ της υπεροχής και της υποταγής ενώ δεν συμβαίνει το ίδιο στις σχέσεις κεφαλαίου και μισθωτής εργασίας. Ο νόμος, σύμφωνα με τον Dahrendorf, διευθετεί τις συγκρούσεις υπέρ των ισχυρών, οι οποίοι έχουν την δύναμη να παρεμβαίνουν στην νομοθετική διαδικασία (Κουλούρης, 2019, σ.30). Στην συνέχεια, η θεωρία του Vold υποστηρίζει ότι η σύγκρουση στις κοινωνικές ομάδες δεν απονέμεται ομοιόμορφα στον εγκληματία και διακρίνονται από τέσσερις κατηγορίες συγκρούσεων, δηλαδή σε εγκλήματα που έχουν να κάνουν με τις εργασιακές διαφορές, τις πολιτικές διαφορές, τα εγκλήματα μεταξύ των ανταγωνιστικών ενώσεων και τέλος τα εγκλήματα σχετικά με τις φυλετικές και εθνοτικές συγκρούσεις. Συνεπώς, η ιδιότητα του εγκληματία απονέμεται και κατανέμεται άνισα στην κοινωνία και σχετίζεται με κατανομές στην εξουσία. Επιπλέον, θεωρούσε ότι τα άτομα ζουν σε ομάδες γιατί με αυτό τον τρόπο αποκτούν ισχυρούς δεσμούς. Ενώ, αναφέρθηκε στο ζήτημα των σχέσεων εξουσίας ως παράγοντας που επηρεάζει τη νομοθέτηση και την τυποποίηση μιας πράξης ως έγκλημα, διατυπώνοντας για πρώτη φορά το ζήτημα της εγκληματοποίησης. Το θέμα των σχέσεων εξουσίας που επιδρά στην κατασκευή του ποινικού νόμου τέθηκε στο πλαίσιο μιας νέας επιστημολογικής προσέγγισης, με τη σύγκρουση να θεωρείται ως μέρος της κοινωνικής διαδικασίας, που στην συνέχεια το ίδιο το έγκλημα το θεώρησε ως αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής διαδικασίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.245).

Επιπροσθέτως, ο Turk εισήγαγε την έννοια της ποινικής μεροληπτικότητας, αναδεικνύοντας πώς το ποινικό σύστημα ευνοεί ορισμένα άτομα ενώ καταδικάζει άλλα. Έτσι, ανέδειξε μια θεωρία σχετικά για την εγκληματοποίηση και πραγματεύτηκε τους όρους υπό τους οποίους μια σύγκρουση καταλήγει στην εγκληματοποίηση. Έτσι, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η εγκληματοποίηση συνδέεται με τη σημασία που αποδίδεται σε μια απαγορευμένη πράξη για τους προστάτες του νόμου, την εξουσία τους, την ισχύ εκείνων που στρέφεται εναντίον τους ο νόμος και την πιθανότητα επιτυχίας των μέτρων που αποφασίζουν οι αρχές, καθώς και των δράσεων που αναλαμβάνουν για όσο καιρό ισχύουν αυτά τα μέτρα. Όμως, αν η πιθανότητα αυτή δεν είναι ρεαλιστική, τότε ενισχύεται η εγκληματοποίηση.

Η κεντρική θέση του Turk επισημαίνει ότι σε κάποιον μπορεί να του αποδοθεί ο χαρακτηρισμός του εγκληματία ως αποτέλεσμα πραγματικών ή υποθετικών χαρακτηριστικών, ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά του. Άρα, καταλήγουμε ότι έχει

μεγαλύτερη σημασία το τι είναι κάποιος, περισσότερο σε σχέση με το τι έχει διαπράξει (Κουλούρης, 2019, σ.31).

1.4 Συμβολική αλληλεπίδραση

Οι θεωρίες της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης αποδέχονται ότι οι άνθρωποι δρουν βάσει νοημάτων και τα νοήματα αναδεικνύονται μέσα από τις αλληλεπιδράσεις με ανθρώπους που έχουν κυρίως οικειότητα. Επιπλέον, τα νοήματα τροποποιούνται διαρκώς μέσω των ερμηνειών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις ποικίλες μορφές επικοινωνίας που λαμβάνουν χώρα μεταξύ των ανθρώπων και του κοινωνικού τους περιβάλλοντος. Η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τον περίγυρο του συμπεριλαμβάνει και σύμβολα που αντλούνται από την κουλτούρα και την γλώσσα. Η κεντρική θέση της θεωρίας κατέχει η έννοια του «εαυτού», που διακρίνεται από το «εμένα» και το «εγώ». Το «εμένα» αναφέρεται στο σύνολο των συμπεριφορών των άλλων ανθρώπων που εσωτερικεύει το άτομο, ενώ το «εγώ» αναφέρεται στην αντίδραση του ατόμου σ' αυτές τις συμπεριφορές. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.60). Οι θεωρίες της συμβολικής αλληλεπίδρασης διατύπωσαν την θεωρία της ετικέτας και την θεωρία της κοινωνικής αντίδρασης (Βιδάλη, 2013, σ.11).

Παρακάτω θα αναλυθούν μερικές βασικές θεωρίες της σχολής της Συμβολικής Αλληλεπίδρασης. Μια από αυτές είναι η θεωρία του «The looking-glass shelf» του Charles Cooley, ο οποίος αναφέρει ότι τα κοινωνικά γεγονότα αποτελούν τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι φαντάζονται ο ένας τον άλλον, χωρίς στην πραγματικότητα να υπάρχουν ανεξάρτητα από τους ανθρώπους. Επισημαίνει ότι οι άνθρωποι βλέπουν τον εαυτό τους σαν ένα καθρέφτη, που αντικατοπτρίζει τις συμπεριφορές των άλλων προς εκείνους, επηρεάζοντας την άποψή τους από το πως τους βλέπουν οι άλλοι όχι μόνο προς την αντίληψη για τον εαυτό τους αλλά και τον τρόπο που αντιδρούν σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Μια άλλη σημαντική θεωρία είναι αυτή του William Thomas σχετικά με την θεωρία του «The definition of the situation» που επισημαίνει ότι η εικόνα που βλέπουν οι άλλοι για ένα άτομο καθορίζεται από τον τρόπο που το ίδιο το άτομο καθορίζει την κατάσταση, και οι καταστάσεις γίνονται αληθινές μέσω των συνεπειών τους. Ο Herbert

Mead, στην θεωρία του «The development of the self» τονίζει ότι το άτομο κατανοεί τον εαυτό του μέσω των αλληλεπιδράσεών του με τους « σημαντικούς άλλους» που ενυπάρχουν στην ζωή του. Καθώς, βρίσκεται σε συνεχή αλληλεπίδραση με αυτά τα άτομα και διατηρεί διαρκές και στενές σχέσεις μαζί τους, αναλαμβάνει ρόλους που καθορίζονται από τους ρόλους των άλλων ατόμων αλλά και από τις προσδοκίες της κοινωνίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.60-61). Ο Mead συνδέθηκε με την θεωρία της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, καθώς οι βασικές πτυχές της σκέψης του επηρέασαν τις εγκληματολογικές θεωρίες, ιδιαίτερα με την θεώρηση του για τον « διαδικαστικό εαυτό ». Η παραπάνω θεώρηση υπογραμμίζει ότι η ταυτότητα του εαυτού αποτελεί μια διαδικασία ενός συνεχούς αυτό-προσδιορισμού και ότι η συμπεριφορά γίνεται κατανοητή μόνο μέσω αυτής της διαδικασίας. Έτσι, δεν μας ενδιαφέρει μόνο η επίδραση από τρίτους από το περιβάλλον του ατόμου, αλλά από την δυναμική επίδραση των τρίτων αυτών στο άτομο, καθώς έχει σημασία για το άτομο και για το πώς αντιδράει στην δημιουργία της αυτό-εικόνας του (Βιδάλη, 2013, σ.161).

Στην συνέχεια, ο Howard Becker με την θεωρία του «Deviant careers and labeling» τονίζει ότι τα άτομα περνούν από διάφορες διαδικασίες για να γίνουν αποκλίνοντες. Στη αρχή, εκδηλώνουν ενδιαφέρον για να ενταχθούν σε μια μειονότητα και προσπαθούν να ανακαλύψουν περισσότερες πληροφορίες για αυτή την ομάδα. Έπειτα, γίνεται συνδυασμός των δραστηριοτήτων της ομάδας και δέσμευση στον τρόπο ζωής της αποκλίνουσας ομάδας. Οι δράσεις των κοινωνικών ομάδων με εξουσία που προσπαθούν να επιβάλουν τον δικό τους τρόπο κατανόησης μιας συμπεριφοράς ονομάζονται «εργολαβίες ηθικής» ή «επαγγελματικές ηθικολογίες» (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 61-62).

Η θεωρία της ετικέτας αναφέρει ότι η παράβαση αποτελεί μια ιδιότητα που αποδίδεται σε συγκεκριμένες συμπεριφορές. Αυτή η τάση άρχισε να ασχολείται όχι με τον εγκληματία ή το έγκλημα, αλλά με την διαδικασία ώσπου να χαρακτηριστεί κάποιος εγκληματίας. Το ενδιαφέρον μετατοπίστηκε από τα χαρακτηριστικά του εγκληματία στην αντίδραση της κοινωνίας απέναντι σε μια πράξη, τον χαρακτηρισμό της ως εγκληματικής και την επακόλουθη αντίδραση στην παράβαση (Βιδάλη, 2013, σ.163). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, ο Becker επισημαίνει τα εμπειρικά ζητήματα που προκύπτουν από την αποκλίνουσα συμπεριφορά δηλαδή την κοινωνική διαδικασία που δημιουργείται μέχρι η αποκλίνουσα συμπεριφορά, δηλαδή την κοινωνική διαδικασία που οδηγεί στο να χαρακτηριστεί μια αποκλίνουσα συμπεριφορά ως νομικό έγκλημα. Ο Becker ανέλυσε τον

τρόπο με τον οποίο κάποιος μπορεί να εμπλακεί με μια παράνομη πράξη, την εξέλιξη αυτής της εμπλοκής, την στάση που θα έχει η κοινωνία προς αυτή την πράξη και στην συνέχεια την δημιουργία του κανόνα. Επιπλέον, αναφέρθηκε στον στιγματισμό μιας πράξης ως καλής ή κακής και αυτό συμβαίνει από τον χαρακτηρισμό που αποδίδεται στην πράξη. Η θεώρηση του αναφέρει ότι ο χαρακτηρισμός μιας πράξης ως εγκληματικής από τρίτους είναι αυτό που την καθιστά παράνομη, και ο χαρακτηρισμός της οδηγεί στην δημιουργία του κανόνα. Έτσι, ο κανόνας καθορίζεται από το εάν μια πράξη θα χαρακτηριστεί ως εγκληματική ή όχι. Συνεπώς, οι κανόνες και η δημιουργία κανόνων είναι αυτό που δημιουργεί τον χαρακτηρισμό του εγκληματία και όχι οι ίδιες οι πράξεις των ατόμων (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.245-246).

Επίσης, η θεωρία «Primary and secondary deviation» του Lemert διαχωρίζεται σε πρωτογενή απόκλιση που περιέχει τις βιολογικές ή κοινωνικές αιτίες και στην δευτερογενή απόκλιση που περιέχει τις κοινωνικές αντιδράσεις των ατόμων σε προβλήματα που προκύπτουν από την κοινωνική αντίδραση στην αποκλίνουσα συμπεριφορά. Επιπλέον, η πρωτογενής απόκλιση δεν έχει σημαντικές συνέπειες στον μέλλον του ατόμου. Αντίθετα, η κοινωνική αντίδραση προς την πρωτογενή απόκλιση έχει σημαντικές επιπτώσεις για τον καθορισμό της αποκλίνουσας ιδιότητας του ατόμου στο μέλλον του. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.62)

Η θεωρία του Blumer επισημαίνει ότι τα νοήματα των πράξεων των ατόμων δεν αποτελούν δεδομένο, αλλά χρειάζονται την ερμηνεία των ατόμων που ήταν παρόντα σε αυτά τα συμβάντα. Μερικές συμπεριφορές χαρακτηρίζονται ως αποκλίνουσες λόγω της παρουσίας των άλλων. Τέλος, ο Goffman με την θεωρία του «Social identities and stigma» παρουσιάζει ότι οι προσωπικοί ρόλοι του κάθε ανθρώπου που δεν μεταβάλλονται, ακόμη και αν συμβαίνουν συνεχές αλλαγές, αποτελούν την κοινωνική ταυτότητα του και επιτυγχάνουν να μην μεταβάλλονται μέσω των αντιδράσεων των άλλων. Οι καταστραμμένες ταυτότητες που δημιουργούνται αποτελούν τις αρνητικές αντιλήψεις των άλλων και μέσω μιας διαδικασίας στιγματισμού έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν την ελευθερία των ανθρώπων που στιγματίζονται, να δημιουργήσουν και να διαμορφώσουν τις εντυπώσεις των άλλων για το εαυτό τους. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.61)

Οι θεωρίες της κοινωνικής αλληλεπίδρασης επηρεάστηκαν από την Συμβολική Αλληλεπίδραση και επικεντρώνονται στο κεντρικό ζήτημα της διαδικασίας σχηματισμού

της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των παραγόντων που την επηρεάζουν (Βιδάλη, 2013, σ.161).

Επιπλέον, αναφέρει ότι οι κοινωνικές παρεκτροπές δεν ερμηνεύονται ως μια στατική κατάσταση, αλλά ως μια δυναμική κοινωνική διαδικασία. Όταν μια συμπεριφορά χαρακτηριστεί ως παρεκκλίνουσα από την κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά, αυτή η διαδικασία περιλαμβάνει μια σειρά δράσεων και αντιδράσεων, αποτελώντας μια διαδικασία κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ως εκ τούτου, μια πράξη θα χαρακτηριστεί ως παρεκτροπή ανάλογα την αντίδραση των άλλων ατόμων της κοινωνίας και είτε θα υπάρξει στιγματισμός είτε όχι. Η εφαρμογή της θεωρίας της κοινωνικής αλληλεπίδρασης στην ερμηνεία της αποκλίνουσας συμπεριφοράς υποδεικνύει ότι πρέπει να τελεστεί κάποιο έγκλημα, από το οποίο να προκύψει στιγματισμός, οδηγώντας έτσι στη συνέχιση της εγκληματικής δραστηριότητας. Η θεωρία αυτή θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί κάποιος υποτροπιάζει, αντίθετα όμως δεν θα μπορούσε να ερμηνεύσει και να καταλήξει γιατί κάποιος γίνεται εγκληματίας για πρώτη φορά (Αλεξιάδης, 2011, σ. 83-84).

1.5 Κριτική θεωρία

Η Κριτική Εγκληματολογία ασχολείται με την εφαρμογή της κριτικής θεωρίας στην ανάλυση του εγκλήματος, εξετάζοντας τον ορισμό και την έκτασή του. Επιπλέον, διερευνά τον εγκληματία, το θύμα, την λειτουργία του ποινικού συστήματος και τις εξω-ποινικές επιρροές (Βιδάλη, 2013, σ.177). Επιπροσθέτως, αποτελεί σημείο αναφοράς, καθώς σηματοδοτεί την έναρξη μιας συνεκτικής και συστηματικής προσέγγισης στην Κριτική Εγκληματολογία. Παράλληλα, υιοθετεί μια ριζοσπαστική ταυτότητα, καθορίζοντας σαφώς τους σκοπούς, τις θεωρίες και τις διαφορές της από την συμβατική εγκληματολογία (Λάζος, 2007, σ.131).

Υπήρξαν μερικοί παράμετροι που διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του περιεχομένου της, οι οποίες κυρίως συνδέονται με τον σκεπτικισμό που αναπτύχθηκε απέναντι στις ατομοκεντρικές και αιτιοκρατικές προσεγγίσεις του εγκληματικού φαινομένου και πλέον το βασικό ζήτημα δεν ήταν τα χαρακτηριστικά που ξεχωρίζουν έναν εγκληματία από έναν μη εγκληματία. Αντίθετα, το ενδιαφέρον

επικεντρώνεται στους λόγους για τους οποίους κάποιος στιγματίζεται ως εγκληματίας, ενώ κάποιος άλλος μπορεί να ξεφύγει και να μην χαρακτηριστεί ως εγκληματίας, αλλά η συμπεριφορά τους μπορεί να είναι το ίδιο κοινωνικά επιβλαβής. Ακόμη, παρατηρείται διαφοροποίηση που δημιουργήθηκε ως προς την ερμηνεία των κινήτρων που οδηγούν κάποιον να εγκληματήσει σε σχέση με την ερμηνεία των επίσημων φορέων του ποινικού συστήματος. Τα σημαντικά κίνητρα σε μια τέτοια διαφοροποιημένη ερμηνεία αποτελεί η διατήρηση εξουσιαστικών συσχετισμών και το μονοπώλιο της εξουσίας. Επιπλέον, αμφισβητήθηκε η ορθότητα του ποινικού νόμου, καθώς ο νόμος σταμάτησε να αντιμετωπίζεται ως προϊόν κοινωνικής συναίνεσης και θεωρήθηκε ότι εξυπηρετεί συγκεκριμένα συμφέροντα. Τέλος, επικράτησε δυσπιστία ως προς την αξιοπιστία των εγκληματολογικών στατιστικών, με το κυρίαρχο ερώτημα να είναι το είδος της εγκληματικής συμπεριφοράς που οι κοινωνίες κατασκευάζουν, παράγουν και δημιουργούν. Η δυναμική αυτής της νέας εγκληματολογίας είχε ως γνώμονα την έννοια του εγκλήματος, τις αδυναμίες που υπάρχουν στην θεωρία της εγκληματολογίας και του κυρίαρχου ρεύματος και στους συνασπισμούς που δημιουργούνται μεταξύ νόμου και εξουσίας, στην ανεπάρκεια του φιλελεύθερου ρεφορμισμού, στην διάκριση μεταξύ εγκλήματος και πολιτικής, στις ιδεολογίες σχετικά με το έγκλημα και στην ριζοσπαστική δράση που χαρακτηρίζει την πρόθεση μιας πράξης (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ. 108- 109).

1.6 Νεομαρξισμός

Η συγκεκριμένη σχολή ιδρύθηκε από μια ομάδα νεαρών νέο-μαρξιστών στην Φρανκφούρτη της Γερμανίας και ίδρυσαν το Ινστιτούτο Κοινωνικής Έρευνας, που είχε ως σκοπό να λειτουργήσει ένα κέντρο ανεξάρτητων μαρξιστικών μελετών. Η συγκεκριμένη σχολή βασιζόταν στη μαρξιστική παράδοση και θεμελιωνόταν από θεωρίες του Hengel και του Freud, αλλά άντλησε επίσης στοιχεία από κοινωνιολόγους όπως ο Weber και ο Mannheim (Timasheff & Theodorson, 2005, σ. 483- 484). Κοινό χαρακτηριστικό των υποστηρικτών αυτής της θεωρίας είναι ότι θεωρούν πως το έγκλημα είναι μια εφεύρεση των ομάδων που έχουν ισχύ στο κράτος για να ελέγχουν τα άτομα που θεωρούν επικίνδυνα και να μπορούν να διατηρήσουν την εξουσία τους. Σύμφωνα με αυτούς, το ποινικό δίκαιο

αποτελεί εργαλείο στα χέρια των ισχυρών, επιτρέποντάς τους να επιβάλλουν την κυριαρχία τους στους φτωχούς και περιθωριοποιημένους πληθυσμούς. Η εγκληματική δράση αποτελεί ένα πρόβλημα πολιτικής και οικονομικής εξουσίας προς την καπιταλιστική κοινωνία. Οι συγκεκριμένοι εγκληματολόγοι θεωρούν ότι η πράξη, σε συνδυασμό με την δράση και την σκέψη, μπορούν να δημιουργήσουν μια ολοκληρωμένη αντίληψη ολόκληρης της κοινωνίας (Φαρσεδάκης, 2005, σ. 117- 118).

Επιπροσθέτως, οι νέο-μαρξιστές εγκληματολόγοι υποστηρίζουν ότι το έγκλημα αποτελεί μια κοινωνική πραγματικότητα, βαθιά ριζωμένη στο συγκρουσιακό πρότυπο των κοινωνικών σχέσεων. Ακόμη, επισημαίνουν ότι το έγκλημα συνιστά στέρηση των βασικών ανθρώπινων δικαιωμάτων, όπως είναι η ζωή, η εργασία, η τροφή, καθώς δεν αποτελεί μόνο προσβολή αυτών των δικαιωμάτων αλλά και επιβολή αυτών των καταστάσεων που οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα. Τέλος, συνέπεια αυτών των θέσεων είναι ο χαρακτηρισμός αυτών των ομάδων της κοινωνίας, καθεστώτων και οργανισμών που μέχρι τότε συντηρούσαν ή επιβάλλουν τέτοιες καταστάσεις, ως εγκληματίες (Αλεξιάδης, 2011, σ. 27- 28).

Οι νεομαρξιστικές θεωρίες βασίστηκαν στις σκέψεις των Bonger, Rusche και Kirchheimer και Pashukanis, και δέχτηκαν επιρροές από τις θεωρίες της κοινωνικής αντίδρασης και της ετικέτας. Η νεομαρξιστική θεωρία επικεντρώνεται στο να προσεγγίζει το έγκλημα σε άξονες που δημιουργούν ένα πεδίο συζητήσεων και προβληματισμών. Στον πρώτο άξονα, εστιάζει στην παραγωγή, την αναπαραγωγή και τη νεοαποικιοκρατία. Σε αυτό το πλαίσιο, οι προσεγγίσεις του εγκλήματος, οι ορισμοί του, τα μέσα και οι τρόποι που χρησιμοποιούνται για την καταπολέμηση του συνδέονται με την παραγωγή και την αναπαραγωγή της ζωής στην εποχή του καπιταλισμού. Ο άξονας αυτός χρησιμοποιεί μερικές συγκεκριμένες προσεγγίσεις που έχουν σχέση με την νεομαρξιστική εγκληματολογία όπως είναι το πώς αναπαράγεται η εργασία, ποιες ταξικές κατηγορίες αναδύονται. Στην συνέχεια, ποιοι είναι οι ρόλοι που αναλαμβάνει το ποινικό σύστημα και ποιοι είναι οι ορισμοί του εγκλήματος και τέλος το πώς προωθείται το κεφάλαιο από το κέντρο στην περιφέρεια αλλά και από τις μητροπολιτικές πόλεις στον τρίτο κόσμο. Από τον πρώτο άξονα προκύπτουν σημαντικά ζητήματα όπως είναι η γκετοποίηση και περιθωριοποίηση των ασθενέστερων κοινωνικών ομάδων, η δημιουργία συμμοριών, τα προβλήματα που έχουν σχέση με το περιβάλλον, την εργασία αλλά και τα εγκλήματα πολέμου. Ακόμη, αναδεικνύονται τα προβλήματα που προκύπτουν από τη δράση του ποινικού συστήματος και επικεντρώνεται συνεχώς στα ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα.

Τα προβλήματα που αναδύονται από τον πρώτο άξονα συνδέονται στενά με τον δεύτερο άξονα, αναφορικά με τον ταξισμό, το ρατσισμό και το σεξισμό, καθώς φαίνεται ότι οι παραπάνω προσεγγίσεις συνυπάρχουν στα μεγάλα καπιταλιστικά κέντρα (Λάζος, 2007, σ. 235- 236).

Ο τρίτος άξονας της νεομαρξιστικής θεωρίας επικεντρώνεται στην έννοια της ηγεμονίας και τους τρόπους άσκησης της εξουσίας. Η συγκρότηση της συγκεκριμένης θεωρίας για το κράτος και το ποινικό σύστημα δεν επικεντρώνεται στις άμεσες κατασταλτικές του δράσεις και διαστάσεις. Πιο συγκεκριμένα, το κράτος επιχειρεί να διαχειριστεί τις συνεχείς συγκρούσεις που ανακύπτουν διαρκώς στο ταξικό σύστημα, μετατρέποντας τις σε όρους νομιμότητας και αποδυναμώνοντας τις επαναστατικές διαθέσεις των φτωχών και των ασθενέστερων κοινωνικών στρωμάτων. Ταυτόχρονα, το κράτος διαπραγματεύεται την παραγωγή και την διάδοση νοήματος, υψηλών ιδανικών και σκοπών. Η έννοια της ηγεμονίας αναδεικνύει ότι η κυριαρχία δεν προέρχεται μόνο από οικονομικούς όρους και όρους βίαιης καταστολής, αλλά περιλαμβάνει ένα ηθικό και εκπαιδευτικό παράγοντα. Συνολικά, ο νόμος, και ειδικότερα ο ποινικός νόμος, αναλαμβάνει την διδασκαλία των τρόπων δράσης, τρόπων σκέψης και παρέχοντας έννοιες σωστού και λάθους (Λάζος, 2007, σ. 236-237).

Επιπλέον, η θεωρία του Baratta εξετάζει τη σχέση μεταξύ της ποινικής επιστήμης και της εγκληματολογίας μέσω της ανάλυσης της σχέσης της φιλοσοφίας και της κοινωνιολογίας του ποινικού δικαίου και της κοινωνιολογίας του εγκλήματος. Έτσι, η εγκληματολογική θεωρία μέχρι την δεκαετία του 1930 χαρακτηρίζεται από μια κοινή αντίληψη στο ποινικό δίκαιο και την εγκληματολογία, γνωστή ως ιδεολογία της Κοινωνικής Άμυνας, από την μία προσεγγίζεται από την Κλασσική φιλελεύθερη σχολή και από την άλλη από την φιλοσοφία του φυσιοκρατικού θετικισμού.

Άρα, και οι δύο αυτές σχολές δημιουργούν ένα μοντέλο ποινικής επιστήμης όπου η επιστήμη του δικαίου και η ιδέα για τον άνθρωπο και την κοινωνία συνδέονται στενά μεταξύ τους. Έτσι, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι χρειάζεται μια θεωρία για την εγκληματικότητα που θα έχει ένα ολοκληρωμένο μοντέλο της επιστήμης του ποινικού δικαίου. Αυτό το μοντέλο πρέπει να φέρει αντίθετα χαρακτηριστικά από εκείνα της ιδεολογίας της Κοινωνικής Άμυνας και να χρησιμοποιεί όρους κοινωνικο-οικονομικά προσδιορισμένους. Ακόμη, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει την ανάλυση των ταξικών

συγκρούσεων και τις ειδικές αντιθέσεις που ενυπάρχουν μέσα στην κοινωνικοοικονομική δομή (Βιδάλη, 2022, σ.167).

1.7 Κριτικός ριζοσπαστισμός

Ο Κριτικός Ριζοσπαστισμός έχει ως κεντρικό ζήτημα, την εξουσία. Ειδικότερα, στρέφει το ενδιαφέρον του στα χαρακτηριστικά της εξουσίας σε σχέση με την επιβράβευση των εγκληματιών που σχετίζονται με τα εγκλήματα των ισχυρών (Βιδάλη, 2022, σελ.173).

Η επιστημολογική προσέγγιση του Κριτικού ριζοσπαστισμού ενσωματώνει τη Κριτική φιλοσοφία. Πιο συγκεκριμένα, η κριτική φιλοσοφία του Quinney αναφέρει ότι είναι ένας τρόπος ζωής έξω από προϋποθέσεις που οδηγεί στα θεμέλια των υπάρξεων μας και στα θεμελιώδη και ουσιώδη της συνείδησης μας. Επιπλέον, η ίδια η διαδικασία της σκέψης είναι η αφετηρία της κριτικής φιλοσοφίας. Όμως, η πορεία έξω από τις προϋποθέσεις δημιουργεί τη δυνατότητα να αξιολογήσουμε οποιαδήποτε πραγματική και δυνατή μας εμπειρία. Αντίθετα, η συμβατική εμπειρία αποτελεί μια ενοχοποίηση μιας καταπιεστικής κοινωνικής τάξης. Έτσι, η δύναμη του κριτικού ριζοσπαστισμού έγκειται στη μετάβαση από την αδράνεια προς την δημιουργία μιας νέας συνείδησης και μιας ενεργούς ζωής που υπερβαίνει την κατεστημένη ύπαρξη. (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ. 253)

Σύμφωνα με τον Chambliss, υποστηρίζει ότι ο νόμος μεταβάλλεται ανάλογα με τις κοινωνικές εξελίξεις που επηρεάζουν τους οικονομικούς θεσμούς και τις διαδικασίες στην κοινωνία. Μέσα από αυτή την θεώρηση καταλήγει ότι υπάρχει σύνδεση μεταξύ της εγκληματοποίησης της αλητείας και των οικονομικών σχέσεων και συμφερόντων που προκύπτουν από την αγορά εργασίας. Ωστόσο, περιγράφονται και τα « εύπλαστα» όρια του νόμου δηλαδή αναφέρεται πως ένας νόμος με τις ίδιες διατάξεις μπορεί να εφαρμοστεί σε διαφορετικές περιπτώσεις. Ακόμη, οι συνθήκες και η διαδικασία μέσω της εφαρμογής του νόμου συνδέονται με την δικαστική κρίση. Η συγκεκριμένη θεωρία διακρίνεται σε τέσσερα στάδια και αποτελούνται από την καινοτομία, την αχρησία και αναίρεση του νόμου, την εστιασμένη διαμορφούμενη ανησυχία και την αναίρεση. Μέσα από αυτά τα στάδια

καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι για να διαμορφωθεί και να εφαρμοστεί ο νόμος, χρειάζονται οι ομάδες συμφερόντων. Επιπλέον, αναφέρει ότι οι ομάδες με εξουσία είναι αυτές που θα δημιουργήσουν τους νόμους. Ως αποτέλεσμα, όταν οι ανάγκες των ομάδων για όφελος τους δεν υπάρχουν, τότε ο νόμος θα παραμείνει ανενεργός μέχρι κάποια άλλη ομάδα συμφερόντων να τον χρειαστεί προς όφελος της και να τον επαναφέρει στην κοινωνία (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012, σ.254-255).

1.8 Θεωρία Young, Taylor & Walton

Η νέα γενιά εγκληματολόγων διαμορφώθηκε από ριζοσπάστες που βρίσκονταν στο χώρο του μαρξισμού και προσπαθήσαν να δημιουργήσουν ένα νέο κύκλο εγκληματολογίας, όπως ήταν οι Young, Walton και Taylor (Αλεξιάδης, 2011, σ. 27). Οι συγκεκριμένοι εγκληματολόγοι τονίζουν ότι είναι απαραίτητο να διασφαλιστούν οι συνδέσεις μεταξύ διάφορων μορφών ανάλυσης. Αρχικά, μια πολιτική οικονομία του εγκλήματος στοχεύει στον εντοπισμό ευρύτερων κοινωνικών συνθηκών που να πλαισιώνουν το έγκλημα. Στην συνέχεια, σε δεύτερο επίπεδο ανάλυσης, μια κοινωνική ψυχολογία του εγκλήματος αποσκοπεί στην ανάδειξη των θεμελίων του εγκλήματος, πάνω στις οποίες κάποιες επιλογές είναι δυνατόν να συμβούν και άλλες όχι. Σε τρίτο επίπεδο, μια κοινωνιολογία της κοινωνικής δυναμικής διευκρινίζει τις συγκεκριμένες συνθήκες και τα βασικά στοιχεία της πραγματικής δράσης. Σε τέταρτο επίπεδο, μια κοινωνική ψυχολογία της κοινωνικής αντίδρασης αναλύει τους βραχυπρόθεσμους ή ευκαιριακούς λόγους που δημιουργήσαν την κοινωνική αντίδραση σε μια πράξη ή κατάσταση για να οριστεί ως αποκλίνουσα και για να εντοπιστούν τα άτομα, οι ομάδες και το κράτος που είχαν το κίνητρο αλλά και τη δυνατότητα να αναλάβουν την εκπλήρωση της κοινωνικής αντίδρασης. Τελευταίο επίπεδο ανάλυσης αποτελεί μια πολιτική οικονομία της κοινωνικής αντίδρασης για να αποσαφηνιστούν οι δομικοί μεσοπρόθεσμοι λόγοι που συνέβαλαν στον ορισμό μιας πράξης ως αποκλίνουσας και των φορέων της ως αποκλινόντων (Λάζος, 2007, σ.133-134).

Ακόμη, οι Taylor, Walton και Young έθεσαν μια πρόταση για την κριτική θεωρία ώστε η εγκληματολογία πρέπει να μετατραπεί από επιστήμη που συμβάλλει στον κοινωνικό έλεγχο σε επιστήμη που μοχθεί για την κοινωνική δικαιοσύνη. Υποστηρίζει ότι το έγκλημα αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο με οικονομική, πολιτική, κοινωνική, πολιτισμική χροιά

και ότι μετατρέπεται ιστορικά σε ομολογία με την κοινωνία της οποίας αποτελεί μέρος (Λάζος, 2007, σ.134).

Οι εν λόγω εγκληματολόγοι ανέδειξαν δύο κεντρικούς στόχους για την θεωρία τους. Ο πρώτος στόχος είναι η απομάκρυνση της εγκληματολογικής θεωρίας από τις θεωρίες που υπήρχαν μέχρι σήμερα και είχαν ως στόχο τη μελέτη του εγκλήματος ως πρόβλημα των ασθενέστερων στρωμάτων, το χαρακτηριστικό της κοινωνικής παρεκτροπής, τις διακρίσεις της κοινωνικής συμπεριφοράς που ανήκουν σε βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνιολογικά κριτήρια. Ο επόμενος στόχος είναι η εξάλειψη της διαφοροποίησης ανάμεσα στην ατομική κοινωνική συμπεριφορά και στην κρατική δραστηριότητα (Αλεξιάδης, 2011, σ. 27).

Όπως φαίνεται για τους ριζοσπάστες εγκληματολόγους, η λύση του προβλήματος του εγκλήματος εντοπίζεται στον επαναστατικό μετασχηματισμό της κοινωνίας και στη συνέχεια στην εξαφάνιση των πολιτικών συστημάτων εκμετάλλευσης. Η νέα αυτή θεωρία είναι μια καινούργια τοποθέτηση των μαρξιστικών για το έγκλημα και τον εγκληματία (Αλεξιάδης, 2011, σ. 28).

1.9 Ποινική επιλεκτικότητα στο ποινικό σύστημα

Οι ανισότητες, όπως η κοινωνική θέση και το εισόδημα, ενισχύουν την επιλεκτική λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Οι ανισότητες ως κοινωνική κατάσταση λειτουργούν ως μηχανισμός με τον οποίο η κοινωνία της αγοράς προωθεί την εγκληματικότητα (Βιδάλη, 2017, σ. 59-60). Η επιλεκτική διαδικασία συνιστά μια διαδικασία διακριτής επιλογής όσον αφορά το ποιος θα χαρακτηριστεί ως εγκληματίας, καθώς συνδέεται τόσο με τους όρους νομοθέτησης όσο και με τις παραβιάσεις που σημειώνονται στα στάδια της αστυνομίας, των δικαστηρίων και των φυλακών. Αυτές οι παραβιάσεις συνδέονται άμεσα με την κοινωνική και οικονομική θέση των κατηγορούμενων (Βιδάλη, 2017, σ. 78).

Η επιλεκτική αντιμετώπιση της αστυνομίας κατά την διάρκεια ελέγχων και συλλήψεων επηρεάζεται από εξω-νομικά κριτήρια που ξεπερνούν τα όρια της διακριτής ευχέρειας του νόμου. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά στρέφεται κυρίως ως προς κάποιες συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, όπως είναι οι εξαρτημένοι χρήστες, οι Ρομά, οι

μετανάστες και οι φοιτητές που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και στους περιθωριοποιημένους. Έτσι, φαίνεται ότι οι μορφές φτώχειας και ανισοτήτων δημιουργούν διακρίσεις στο ποινικό σύστημα. Επιπλέον, οι συγκεκριμένες ομάδες, πέρα από ότι βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο λόγω των συνθηκών φτώχειας τους, έχουν να αντιμετωπίσουν και τις διακρίσεις που απορρέουν λόγω των συνθηκών διαβίωσής τους. Τα συγκεκριμένα θύματα σπάνια αναφέρουν αυτά τα προβλήματα, καθώς φοβούνται την συνεχή τριβή με την αστυνομία αλλά δεν διαθέτουν τα μέσα για να υπερασπιστούν τον εαυτό τους (Βιδάλη, 2017, σ. 79,82). Επιπροσθέτως, η αντιμετώπιση από τη δικαιοσύνη δείχνει ότι οι εισαγγελείς και οι δικαστές αντιμετωπίζουν με διακριτική ευχέρεια άτομα που προέρχονται από τα ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Όπως προκύπτει, οι αποφάσεις των δικαστηρίων επηρεάζονται από το κοινωνικό και οικονομικό προφίλ του δράστη, ως εκ τούτου καταδικάζονται κυρίως άτομα που ανήκουν σε κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και περιθωριοποιημένοι. Καθώς, όπως φαίνεται οι πιο μακροχρόνιες ποινές επιβάλλονται σε φτωχούς δράστες μη προνομιούχους, όπως είναι οι μετανάστες και χρήστες ναρκωτικών ουσιών, οι οποίοι είναι εκείνοι που θα οδηγηθούν πιο πιθανώς στο σωφρονιστικό σύστημα (Βιδάλη, 2017, σ. 83-84). Ακολούθως, οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες αναπαράγονται και στο χώρο της φυλακής. Εφόσον, οι κρατούμενοι προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα, η φυλακή είναι οργανωμένη με τέτοιο τρόπο ώστε σε καθημερινή βάση ανακύπτουν θέματα φτώχειας, ανισότητας και ανασφάλειας (Βιδάλη, 2017, σ.85).

Η επιλεκτικότητα στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης εμφανίζεται από τον 15ο αιώνα μέχρι και τις ημέρες μας. Οι περισσότεροι ορισμοί σχετικά με την ποινική επιλεκτικότητα αναφέρονται στην άνιση μεταχείριση των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και τις φυλετικές διακρίσεις που αντιμετωπίζουν στα ποινικά συστήματα. Σε αντίθεση, η Valeria Veigh Weiss προσεγγίζει την ποινική επιλεκτικότητα από μια διαφορετική οπτική, εξετάζοντας την εξέλιξη των κοινωνικών θεσμών που σχετίζονται με τις υλικές και τις κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες κάθε περιόδου. Η εν λόγω συγγραφέας ως ποινική επιλεκτικότητα αναφέρεται στη δομική μεροληψία σε όλο το ποινικό σύστημα. Η συγκεκριμένη επιλεκτικότητα τονίζει τις κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις και τον κοινωνικό έλεγχο. Ωστόσο, προτιμά να χρησιμοποιεί τον όρο « crime conflict », καθώς υπογραμμίζει τις αρνητικές κοινωνικές συμπεριφορές που δημιουργούν την κοινωνική βλάβη. Επιπλέον, η επιλεκτικότητα του ποινικού

συστήματος ερμηνεύεται ως εγγενές χαρακτηριστικό της διαδικασίας εγκληματοποίησης. Ως έννοια «εγκληματοποίησης» ορίζεται η διαδικασία κατά την οποία μια πράξη ή παράλειψη χαρακτηρίζεται ως έγκλημα και ενσωματώνεται στο ποινικό νόμο. Πιο συγκεκριμένα, η ανισότητα σε πρωτογενές επίπεδο εγκληματοποίησης εμφανίζεται ως μια άνιση αντιμετώπιση των πολιτικών ως προς τον ποινικό νόμο. Στο σημείο αυτό ποινικοποιούνται κυρίως πράξεις που έχουν υψηλή θεατότητα και οι δράστες τους διώκονται εύκολα χωρίς να υπάρχουν πολιτικές αντιπαραθέσεις καθώς πρόκειται για άτομα που βρίσκονται σε χαμηλότερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και περιθωριοποιημένους. Εν αντιθέσει, πράξεις που έχουν διαπραχθεί από ανώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και ισχυρούς δεν ποινικοποιούνται ή ποινικοποιούνται συμβολικά, και με αυτόν τον τρόπο δεν επιβάλλονται ουσιαστικές κυρώσεις. Στο επόμενο στάδιο, η δευτερογενής εγκληματοποίηση αφορά τη μεροληπτική εφαρμογή των ποινικών νόμων από το σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Η απόλυτη εφαρμογή των νόμων δεν είναι ούτε εφικτή ούτε επιθυμητή από τον ποινικό μηχανισμό (Αλοσκόφης, 2023).

Η πρωτογενής εγκληματοποίηση αποτελεί το πρώτο στάδιο της ποινικής επιλεκτικότητας. Επιπλέον, διαπιστώνεται ότι και στα επόμενα στάδια της ποινικής διαδικασίας υπάρχει άνιση μεταχείριση των πολιτών κατά την εφαρμογή των ποινικών νόμων. Στο δεύτερο επίπεδο εφαρμογής των ανισοτήτων παρατηρείται η μεροληπτική εφαρμογή του νόμου από τους εισαγγελείς και τους δικαστές στο πλαίσιο της διακριτής τους ευχέρειας. Όπως φαίνεται, τα χαρακτηριστικά του δράστη, όπως είναι η τάξη, η φυλή, το φύλο και η εθνότητα, επηρεάζουν την απόφαση του εισαγγελέα να παραπέμψει μια υπόθεση στο ακροατήριο. Το τελευταίο στάδιο της εγκληματοποίησης σχετίζεται με την μεταχείριση των καταδικασμένων κατά την εκτέλεση των ποινών. Σε αυτό το στάδιο, η ανισότητα στον νόμο εμφανίζεται με μεροληπτικές χορήγησης και ανάκλησης αναστολών εκτέλεσης της ποινής με όρο απόλυσης από τα δικαστικά συμβούλια. Στην συνέχεια, στις φυλακές εκδηλώνεται με την άνιση μεταχείριση των κρατούμενων από το προσωπικό όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης των κρατούμενων. Επιπλέον, περιλαμβάνει τις ανισότητες κατά την επιβολή παρεπόμενων ποινών και άλλων συνεπειών που προκύπτουν από την καταδίκη, όπως είναι οι θεσμικοί περιορισμοί στην άσκηση επαγγελμάτων, στην δημοσιότητα του ποινικού μητρώου αλλά και σε άλλα κρίσιμα ζητήματα σχετικά με την επανένταξη τους στην κοινωνία.

Από τις αρχές του 15ου αιώνα είναι έκδηλη η επιλεκτικότητα στο ποινικό σύστημα καθώς προβλεπόταν σε διαφορετικές δικονομικές διαδικασίες και ποινικές κυρώσεις ανάλογα με την κοινωνική τάξη του δράστη. Στην συνέχεια, κατά τον 18ο μέχρι τα μέσα του 1970 κατά τα οποία αποτελούν και τα χρόνια ανάπτυξης του καπιταλισμού χαρακτηρίζονται από μια περίοδο πειθαρχικής ποινικής επιλεκτικότητας. Σε αυτήν την περίοδο, η λανθάνουσα λειτουργία του ποινικού ελέγχου δεν ήταν η συγκρότηση της εργατικής τάξης αντίθετα ήταν η διασφάλιση της εργασιακής τους πειθαρχίας. Στο στάδιο της πειθαρχικής ποινικής επιλεκτικότητας διακρίνονται τρεις επιμέρους φάσεις, όπου είναι η νομική-πειθαρχική φάση σύμφωνα με την οποία έχει ολοκληρωθεί η μετάβαση από την τυπική στην πραγματική φάση της εργασίας στο κεφάλαιο και πραγματοποιείται με την οργάνωση της παραγωγής μέσω του ελέγχου της. Στην δεύτερη φάση, βρίσκεται η αστυνομική-ιατρική, που συνέβη κατά τον 19ο αιώνα, με την οποία ο διεθνής ανταγωνισμός για τον έλεγχο των αποικιών και των πρώτων υλών αυστηροποιεί τον ποινικό έλεγχο στο εσωτερικό των κρατών. Η τρίτη φάση αποτελεί την κοινωνική-πειθαρχική φάση του μονοπωλιακού συστήματος που τοποθετείται κατά τον 20ο αιώνα μέχρι την πετρελαϊκή κρίση του 1973, κατά την οποία οι θεσμοί του κράτους πρόνοιας χρησιμοποιούνται ως μέσα ήπιου κοινωνικού ελέγχου και πρόληψης του εγκλήματος και συμπληρώνονται από τον ποινικό έλεγχο μόνο όταν είναι απαραίτητο (Αλοσκόφης, 2023).

1.10 Ανισότητες

Η ανισότητα αποτελεί μια έννοια που διαμορφώθηκε για να υπηρετεί τις ανάγκες της κοινωνικής πολιτικής και του κοινωνικού ελέγχου. Στην κοινωνική πολιτική, η ανισότητα έχει προσεγγιστεί κυρίως από την οικονομική σκοπιά, όπως το εισόδημα και η εργασία. Ωστόσο, και οι δύο αυτοί τομείς συνίστανται από διαδικασίες ενσωμάτωσης και κοινωνικού αποκλεισμού. Η σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ ανισοτήτων και εγκλήματος προσεγγίζεται μέσω της ανάλυσης των ατομικών αιτιών του εγκλήματος, εστιάζοντας έτσι στην ατομική συμπεριφορά απέναντι στο νόμο, ακόμη και εάν υφίστανται δομικοί και πολιτισμικοί παράγοντες που συμβάλλουν στο έγκλημα (Βιδάλη, 2017, σ. 61-62). Επιπροσθέτως, υποστηρίζεται ότι οι κοινωνικές ανισότητες λειτουργούν ως σταθμικός

παράγοντας της εγκληματογένεσης, με αποτέλεσμα μια πλειονότητα θεωρητικών να χαρακτηρίσουν αποφασιστικό τον ρόλο της εξουσίας στον ορισμό του εγκλήματος. Άλλοι, αναφέρουν ότι τα εγκλήματα της κυρίαρχης τάξης και οι παράνομες δραστηριότητες, όπως οι πολιτικές παρανομίες και οι αστυνομικές διακρίσεις, είναι απερχόμενο της καπιταλιστικής κοινωνίας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014, σ.109-110).

Με την εισαγωγή των νεότερων προσεγγίσεων από την εγκληματολογική θεωρία, οι απόψεις σχετικά με τα εγκλήματα των χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων μεταβλήθηκαν. Με την συνεισφορά της Συγκρουσιακής και Κριτικής Εγκληματολογίας, δημιουργήθηκε ένας νέος κύκλος συζητήσεων σχετικά με τα θέματα της φτώχειας και του εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ.63).

Ωστόσο, η φτώχεια δεν αναγνωρίζεται ως μια θεμελιώδης μορφή ανισότητας, παρόλο που συσχετίζεται με άλλες μορφές εγκληματικότητας και αποκλίνουσας συμπεριφοράς (Βιδάλη, 2017, σ.66). Άλλος ένας πυλώνας ανισότητας αποτελεί η ανεργία σε συνεργασία με άλλες παραμέτρους όπως η αποσύνθεση του εργατικού δυναμικού, η επέκταση της μαύρης αγοράς εργασίας και σε συνδυασμό με την χειροτέρευση του συστήματος της κοινωνικής προστασίας, αποτελούν παράγοντες αποκλεισμού σε περιόδους οικονομικής και κοινωνικής κρίσης, ομάδων του εργατικού δυναμικού. Ακόμη, μια ομάδα ατόμων που πλήττεται έντονα από ανισότητες αποτελούν οι μετανάστες, οι οποίοι ζουν σε συνθήκες περιθωριοποίησης και, λόγω αυτών των ανισοτήτων, συχνά τους εκμεταλλεύονται εγκληματικά δίκτυα και πέφτουν θύματα ρατσιστικών συμπεριφορών και βίαιης αστυνόμευσης. Όπως τονίζει και ο Kneeper, οι όροι «φύλο» και η «φυλή» δημιουργούν τον κοινωνικό αποκλεισμό ορισμένων ομάδων του πληθυσμού και δημιουργούν τάσεις ώστε οι μετανάστες να παρουσιάζονται ως ερμηνεία της φτώχειας και του εγκλήματος με την χρήση των όρων «φύλο» και «φυλή». Μια τελευταία ομάδα του πληθυσμού που λόγω των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών τους συνδέονται με την φτώχεια, την ανισότητα και την αποκλίνουσα συμπεριφορά είναι οι χρήστες εξαρτησιογόνων ουσιών. Όπως προκύπτει οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών ανήκουν σε μια ομάδα του φτωχού πληθυσμού και προέρχονται από τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και λόγω δυσκολιών προς την ένταξη τους στην αγορά εργασίας, σε συνδυασμό με τις επιλοκές τους από την εξάρτηση και την εμπλοκή τους με τον νόμο αποτελούν μια κοινωνική ομάδα που πιο συχνά πλήττεται από συνθήκες φτώχειας και συχνά ταυτίζεται με τα εγκλήματα του δρόμου και τον φόβο του εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ.68-70,73).

Κεφάλαιο δεύτερο

2.1 Εγκλήματα των ισχυρών

Η εγκληματικότητα των ισχυρών, αν και αυτόνομη, συνδέεται άρρηκτα με άλλα εγκλημάτων, όπως τα οικονομικά εγκλήματα και το οργανωμένο έγκλημα. Η σημαντική θέση που κατέχει ο ειδικός λειτουργικός ρόλος των δραστών, την καθιστούν ιδιαίτερη. Πιο συγκεκριμένα, η εγκληματικότητα των ισχυρών περιλαμβάνει κυρίως πολιτικούς που επιδιώκουν να συμμετέχουν σε ανταγωνισμούς για την κατάκτηση της πολιτικής εξουσίας, ώστε να έχουν την ευχέρεια να λαμβάνουν αποφάσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτών των πολιτικών περιλαμβάνουν την αμεσότητα της βλαπτικής τους δράσης, τον χαρακτήρα των εγκλημάτων τους καθώς δεν αποτελούν όλα οικονομικά εγκλήματα. Επίσης, ο βαθμός της έκθεσης τους στον δημόσιο έλεγχο που κατά κύριο λόγο είναι ανύπαρκτος προς τους οικονομικά ισχυρούς και, τέλος, οι ευχέρειες που διαθέτουν για να αποποινικοποιήσουν τις παράνομες συμπεριφορές τους μέσω του ποινικού νόμου. Η εγκληματικότητα των πολιτικά ισχυρών αναδύεται από την παγκοσμιοποιημένη καθημερινότητα σε συνδυασμό ως ένα φαινόμενο που έχει δυσχερή ποινικό χειρισμό καθώς η βλάβη που προκαλεί δεν ταυτοποιείται ως ένομο αγαθό. Επιπλέον, οι επικλήσεις στην κοινωνική δικαιοσύνη ξεπερνούν τα όρια του θεσμικού ποινικού δικαίου και επικεντρώνονται στην επιβολή της τάξης των κρατούσων ηθικών αντιλήψεων. Η νομική ιδεολογία, όπως εξετάζεται στις κριτικές σπουδές της κοινωνιολογίας του εγκλήματος και στο διεθνές ποινικό δίκαιο, αντιτίθεται στις επικλήσεις της ατομικότητας της ποινικής ευθύνης, στην αναγνώριση του εταιρικού, συλλογικού εγκλήματος, αρκούμενη στην αναφορά στο έγκλημα κάποιου μεμονωμένου ατόμου. Συνεπώς, η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία δεν είναι άμεσα συνδεδεμένη με τους οικονομικά ισχυρούς, αλλά με το κράτος που λειτουργεί ως εγκληματίας. Τα συγκεκριμένα εγκλήματα δεν τελούνται αποκλειστικά από πολιτικούς αντίθετα τελούνται από συλλογικότητες που είναι αποκλίνουσες από την επικρατούσα πολιτική ιδεολογία. (Παπαχαλαράμπους, 2019, σ.139- 142).

Η ορολογία εγκλήματα των ισχυρών προέκυψε από τον Pearce. Ο συγκεκριμένος ορισμός χρησιμοποιείται ως έννοια γένους για αξιόποινες πράξεις ατόμων που βρίσκονται σε θέση εξουσίας, είτε σε επιχειρήσεις είτε στο κράτος, με σκοπό να εκπληρώσουν τους οργανωτικούς σκοπούς προς το ίδιο τους το όφελος. Η συγκεκριμένη έννοια εφαρμόζεται σε όλο το φάσμα της παγκόσμιας οικονομίας, ορίζοντας την ως ένα « νομικιστικό » ορισμό του εγκλήματος, ο οποίος είναι ανεπαρκής για την μελέτη του συγκεκριμένου φαινομένου. Η έννοια της εγκληματικότητας των ισχυρών έχει σοβαρή σημασία, καθώς αναφέρεται σε ένα μεγάλο εύρος εγκλημάτων που διαπράττονται από άτομα που έχουν σημαντική εξουσία, καθιστώντας τα εγκλήματά τους συχνά απαρατήρητα. Αυτό προκαλεί μια σειρά αλληλοσυνδέσεων μεταξύ των εννοιών, χωρίς να έχουν περιορισμένα όρια που να ανήκουν στο ίδιο πλαίσιο σημασίας, όπως είναι η έννοια του εγκλήματος του λευκού κολλάρου, το εταιρικό έγκλημα, το κρατικά οργανωμένο έγκλημα, το οργανωμένο έγκλημα και το κρατικό-εταιρικό έγκλημα. Από την ερμηνευτική της πλευρά, περιέχει μια αιτιολογική εξήγηση σχετικά με αυτά τα εγκλήματα και γι' αυτό καταστρώνει ένα σχέδιο δράσης για την αντιμετώπισή τους, το οποίο έχει αλληλένδετα στοιχεία με την θεώρηση του φαινομένου. Ο συγκεκριμένος όρος αλλάζει την έμφαση από τον «φορέα του κύρους» της έννοιας του εγκλήματος του λευκού κολλάρου στο άξονα του «φορέα εξουσίας». Επίσης, η έννοια του εγκλήματος των ισχυρών αποτελεί μια καθοριστική έννοια στον ατέρμονο κοινωνικό αγώνα για την εγκληματοποίηση ή την απεγκληματοποίηση των τρόπων συμπεριφοράς. Η έννοια αυτή τονίζει ότι η παραδοσιακή Εγκληματολογία έχει παραμελήσει τα εγκλήματα των ισχυρών στο κράτος και στις επιχειρήσεις, καθώς δεν περιγράφονται στον Ποινικό Κώδικα (Αλοσκόφης, 2019, σ. 91-93).

Η Κριτική Εγκληματολογία επισημαίνει ότι τα βαριά εγκλήματα που εκδηλώνονται από άτομα με οικονομικό και κοινωνικό κύρος, τα οποία κατέχουν θέσεις εξουσίας στο κράτος ή σε επιχειρήσεις, όπως μεγαλομέτοχοι και διευθυντικά στελέχη, διαπράττουν εγκλήματα οικονομικά, πολιτικά και περιβαλλοντικά που έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην κοινωνία. Η εξουσία που κατέχουν τους παρέχει τη δυνατότητα να αποτρέψουν την εγκληματοποίηση των εγκλημάτων τους ή να επιβαρυνθούν μόνο με μια συμβολική ποινή για τις εγκληματικές τους πράξεις. Τα συγκεκριμένα εγκλήματα συχνά έχουν μικρή θεατότητα προς το κοινό, καθώς διαπράττονται σε χώρους τραπεζικών, υπουργικών και επιχειρηματικών γραφείων. Τα θύματα τους, που είναι συνήθως απλοί πολίτες, δεν έχουν γνώση του αντίκτυπου των πράξεων αυτών των δραστών στην δικιά τους καθημερινότητα.

Επίσης, τα κίνητρα των δραστών είναι είτε οργανωτικά είτε ιδιοτελή. Οι δράστες αυτών των εγκλημάτων παραμένουν συχνά ατιμώρητοι ή με μικρές ποινές. Αν και σε περιόδους κρίσης της κοινωνίας μπορεί να προκύψουν σκάνδαλα και οι δράστες να αναγκαστούν να λογοδοτήσουν στην κοινωνία. Ωστόσο, όταν πια δεν θα είναι στο φως της δημοσιότητας, τα συγκεκριμένα σκάνδαλα, οι υπεύθυνοι αποφυλακίζονται για διάφορους λόγους (Αλοσκόφης, 2019, σ.89). Επιπλέον, η Κριτική Εγκληματολογία δεν υιοθετεί την άποψη της θετικιστικής επιστημολογίας και υποστηρίζει ότι μέρος της συμβατικής εγκληματολογικής έρευνας τάσσεται με την πλευρά του κράτους ή των συμφερόντων των επιχειρήσεων. Αρκετοί ερευνητές των εγκλημάτων των ισχυρών θεωρούν ότι η διατήρηση της οργανικής σχέσης του ερευνητή με τα κοινωνικά κινήματα αμύνονται απέναντι στα συμφέροντα των ισχυρών για να επωφεληθούν από την επιστημονική άποψη, εξασφαλίζοντας πρόσβαση σε αρκετές μαρτυρίες θυμάτων και γραπτών στοιχείων. (Αλοσκόφης, 2019, σ.102-103)

Η πρώτη αναφορά στα εγκλήματα του λευκού κολάρου έγινε από τον Sutherland, ο οποίος υποστήριξε ότι με την συγκεκριμένη έννοια μπορεί να προκύψει μια αναμόρφωση στην εγκληματική θεωρία, ώστε να εξηγήσουμε το έγκλημα με προϋποθέσεις ατομικής ή κοινωνικής παθογένειας (Γεωργούλας, 2019, σ.41). Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη θεώρηση σχετικά με το έγκλημα του λευκού κολάρου έγινε το 1939 και αναπτύχθηκε περαιτέρω στο βιβλίο του Sutherland με τίτλο «White Collar Crime» το 1949, όπου ανέφερε ότι το έγκλημα του λευκού κολάρου, σε οποιαδήποτε μορφή του, αποτελεί έγκλημα που διαπράττεται από επιχειρήσεις και έχει την μορφή οργανωμένου εγκλήματος (Βιδάλη, 2017, σ.132). Τα κύρια χαρακτηριστικά του εγκλήματος του λευκού κολάρου είναι ότι διαπράττεται κατά την εκτέλεση της εργασίας σε μια νόμιμη απασχόληση. Επίσης, έχει ως κίνητρο το οικονομικό όφελος και την επαγγελματική ανέλιξη και τέλος δεν παράγει εσκεμμένη και άμεση βία (Βιδάλη, 2017, σ. 133).

Η θεωρία για τα εγκλήματα των ισχυρών άρχισε να λαμβάνεται υπόψη περισσότερο κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 1970. Καίριο σημείο για την χρήση της εγκληματικής γνώσης ως μέσο κριτικής αλλά και απονομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας έχει σημαντικό ρόλο η ένταξη της νέο-μαρξιστικής ανάλυσης σχετικά με το ρόλο του κράτους. Ο Pearce, προσπαθώντας να εξάγει σχετικά πορίσματα για την Κριτική Εγκληματολογία που συνδέεται με το εταιρικό και το οργανωμένο έγκλημα, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι στην Εγκληματολογία δεν υπάρχει ουσιαστική μελέτη σχετικά με το κράτος και τις

υπηρεσίες του αλλά και ούτε με τη δραστηριότητα της αρχούσας τάξης. Ακόμη, ο Cohen και ο Skull φτάνουν στο συμπέρασμα ότι πριν την δεκαετία του 1985 είχε παρατηρηθεί αλληλεξάρτηση μεταξύ του κράτους και των μηχανισμών κοινωνικού ελέγχου, η οποία ήρθε στην επιφάνεια μέσα από την έρευνα για την Ιστορία και την Κοινωνιολογία. Η εξέλιξη αυτή ήρθε με το «Policing the Crisis», που αναφέρεται στην ανάλυση του ρόλου του κράτους και στον τρόπο που διαχειρίζεται το εγκληματικό φαινόμενο. Το συμπέρασμα από την έρευνα είχε διπλό χαρακτήρα. Από την μια πλευρά, μπόρεσε να αναδείξει το μονόπλευρο χαρακτήρα του ποινικού συστήματος, το οποίο τιμωρεί κυρίως συμπεριφορές των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Από την άλλη πλευρά, επισήμανε ότι υπάρχει παραμέληση σχετικά με τις επιβλαβείς δράσεις των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων, όπου τα συγκεκριμένα άτομα κατέχουν κυρίως θέσεις με πολιτική και οικονομική ισχύς (Χουλιάρης, 2019, σ. 65-66). Στην ίδια ιδεολογία κινείται και ο Box, ο οποίος δεν συμφωνεί με τις στατιστικές ότι τα εγκλήματα συμβαίνουν κυρίως από νέους, άνδρες που ανήκουν στα κατώτερα κοινωνικά στρώματα. Αντίθετα, θεωρεί ότι αυτό αποτελεί απλώς μέρος ενός εγκληματικού φαινομένου. Άρα, η λειτουργία του ποινικού νόμου δείχνει ότι μόνο ένα μέρος συμπεριφορών που εγκληματοποιεί προκαλεί βλάβη, ενώ παραμένουν εκτός συμπεριφορές επικίνδυνες που διαπράττονται από άτομα που έχουν κοινωνική και οικονομική ισχύς, όπως είναι οι επιχειρήσεις και τα κράτη. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το έγκλημα και η εγκληματοποίηση αποτελούν στρατηγικές κοινωνικού ελέγχου των «επικίνδυνων» τάξεων. Σε θεωρητικό επίπεδο, αυτό μεταφράζεται σε αμφισβήτηση των αρχών του ποινικού δικαίου, όσον αφορά τα διαφορετικά κοινωνικά συμφέροντα που εξυπηρετούνται μέσω του ποινικού δικαίου και της ισότητας των πολιτών προς τον ποινικό νόμο. Έτσι, η ιδεολογία της τυπικής ισότητας αρχίζει να παραλύει μπροστά στην πραγματική ανισότητα που εντοπίζεται στον τρόπο λειτουργίας των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης και στον ίδιο τον «γενετικό κώδικα» του ποινικού δικαίου ως προς τα έννομα αγαθά και στον τρόπο της νομικής αποτύπωσης συμπεριφορών που θα αποτελέσουν αντικείμενο ποινικής καταστολής. Δηλαδή, παρατηρείται ένα διαχρονικό πρόβλημα στην ποινική προστασία συλλογικών αγαθών, όπως είναι η ασφάλεια, η δημόσια υγεία, και συνεπώς η μειωμένη ποινικοποίηση συμπεριφορών των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων που παρουσιάζουν έντονη βλαπτικότητα. Έτσι, δημιουργείται η ανάγκη να αναδειχθεί το εγκληματικό φαινόμενο στο σύνολό του και να προκύψει ένα θεμελιωμένο αίτημα για την εγκληματοποίηση βλαπτικών συμπεριφορών που πλήττουν το κοινωνικό σύνολο (Χουλιάρης, 2019, σ. 67-68).

Ακόμη, οι Lynch και Michalowski προβαίνουν στην ανάδειξη των προβλημάτων των εγκλημάτων των ισχυρών και εξάγουν τα παρακάτω συμπεράσματα, όπως ότι οι συμπεριφορές που δεν εμπίπτουν στο ποινικό δίκαιο, παρά το γεγονός ότι ενέχουν σοβαρή απειλή για την συλλογική ευημερία, πρέπει να θεωρούνται εγκλήματα, από τα οποία απορρέουν ποινικές κυρώσεις. Δεύτερον, τα εταιρικά και τα πολιτικά εγκλήματα που εντάσσονται στο πολιτικό πλαίσιο και περιλαμβάνονται στο ποινικό δίκαιο, πρέπει να δημιουργούν ένταση στην κοινωνική καταστολή και την ποινική αντιμετώπιση ανάλογα με την κοινωνική βλάβη που έχουν προκαλέσει. Τέλος, η Εγκληματολογία έχει την υποχρέωση να προσεγγίσει τα εγκλήματα των ισχυρών ως αντικείμενο έρευνας στο ίδιο πλαίσιο με τα κοινά εγκλήματα, και πιο συγκεκριμένα με τα εγκλήματα του δρόμου, που συχνά κεντρίζουν περισσότερο το ενδιαφέρον (Χουλιάρας, 2019, σ. 73).

2.2 Ποινικός εγγυητισμός

Ο ποινικός εγγυητισμός έχει σαν αφετηρία την φυλακή και το ποινικό δίκαιο που εξελίχθηκαν κατά την περίοδο της δεκαετίας του 1970 με 1980 στην Ευρώπη (Βιδάλη, 2017, σ.24). Πιο συγκεκριμένα, ο ορισμός αυτός διαμορφώθηκε στην Ιταλία σε θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο ως αντίδραση στη φασιστική νομοθεσία αλλά και την επέκταση της νομοθεσίας που είχαν μειώσει σε ένα σύστημα αδύναμων εγγυήσεων κατά της τιμωρητικής αυθαιρεσίας (Χουλιάρας, 2014, σ. 826-827). Η κριτική του θέσης επισημαίνει την επιλεκτική και διακριτική λειτουργία του ποινικού δικαίου προς τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα, καθώς και την ανάγκη για δημιουργία μιας διαφορετικής κοινωνικής πολιτικής που βασίζεται στα δικαιώματα των χαμηλότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Αυτή η προσέγγιση προσφέρει εγγύηση για σεβασμό από το ποινικό σύστημα μέσω της θέσπισης θετικών και αρνητικών υποχρεώσεων του κράτους, καθώς και υποχρεώσεων αποκατάστασης της προσβολής των δικαιωμάτων, αν αυτό δεν έχει επιτευχθεί σ' ένα πρώτο δικαστικό στάδιο (Βιδάλη, 2017, σ.24). Ο ποινικός εγγυητισμός εντάσσεται στο πλαίσιο της φιλελεύθερης παράδοσης και προτιμά την επιβολή του ποινικού φορμαλισμού και την εφαρμογή των κλασικών αρχών του ποινικού δικαίου ως μέσα για τον περιορισμό της βίας και της ποινικής καταστολής. Αντίθετα, απορρίπτει

τις εναλλακτικές μορφές ρύθμισης των κοινωνικών συγκρούσεων, θεωρώντας τις ευάλωτες σε κατάχρηση εξαιτίας της υπερβολικής ευελιξίας που παρουσιάζουν (Χουλιάρας, 2014, σ.811).

Επιπροσθέτως, ο ποινικός εγγυητισμός αντιτίθεται στο μοντέλο του μαξιμαλιστικού ποινικού δικαίου και συνδέεται με εκείνο το μοντέλο του ελάχιστου ποινικού δικαίου, εφόσον εντάσσεται σε ένα πλαίσιο θεωρητικού και αξιολογικού μοντέλου του ποινικού δικαίου που στοχεύει στην ελαχιστοποίηση της τιμωρητικής παρέμβασης μέσω των ορίων που επιβάλλονται για την προστασία του ατόμου. Στο πλαίσιο του συνταγματικού κράτους δικαίου, τα δύο μοντέλα συνυπάρχουν καθώς μοιράζονται κοινά χαρακτηριστικά στο πραγματιστικό και δεοντολογικό επίπεδο του νομικού συστήματος (Χουλιάρας, 2014, σ.827).

Επιπλέον, βρίσκεται στο πλευρό του συνταγματισμού και της ενίσχυσης της ποινικής προστασίας, που λειτουργεί ως εγγύηση για τον σεβασμό των δικαιωμάτων των κατώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων, οι οποίες συχνά αντιμετωπίζουν το ποινικό δίκαιο της ανισότητας (Βιδάλη, 2017, σ.24). Ακόμη, υιοθετεί ένα νέο ενοποιημένο μοντέλο ποινικών επιστημών που είναι συνυφασμένο με τη διασταύρωση της δογματικής ποινικής ανάλυσης με την κοινωνιολογική ανάλυση της εγκληματικότητας στην προοπτική της Κριτικής Εγκληματολογίας και θεωρίας (Χουλιάρας, 2014, σ.806-807). Ο ποινικός εγγυητισμός προκαλεί μια συζήτηση σχετικά με τις σύγχρονες τάσεις επέκτασης του ποινικού ελέγχου, αναδεικνύοντας τη συχνή χρήση του ως κύριου μέσου αντιμετώπισης των κοινωνικών προβλημάτων (Χουλιάρας, 2014, σ.808-809).

Ο Baratta, σχετικά με τον ποινικό εγγυητισμό, επισημαίνει την ανάγκη ενίσχυσης της ποινικής προστασίας σε θέματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα των ατόμων, όπως είναι η υγεία, η ασφάλεια και η εργασία. Ακόμη, υπογραμμίζει τον διαχωρισμό της αντεγκληματικής πολιτικής από την ποινική πολιτική, θεωρώντας την πρώτη ως κλειδί για τον κοινωνικό και θεσμικό μετασχηματισμό, ενώ η δεύτερη έχει ένα προσδιορισμένο και περιορισμένο πεδίο άσκησης της τιμωρητικής λειτουργίας του κράτους. Επίσης, προτείνει την αποποινικοποίηση και την αποκάλυψη του λάθους χαρακτήρα της φυλακής και τέλος την ανάπτυξη μιας διαφορετικής στρατηγικής επικοινωνίας προς την κοινή γνώμη, με στόχο την αλλαγή της πολιτισμικής ηγεμονίας των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων σχετικά με την άποψη της κοινής γνώμης που μέσω εκείνης υποστηρίζεται το ποινικό δίκαιο της ανισότητας (Βιδάλη, 2017, σ.24).

Ο ποινικός εγγυητισμός δεν είναι ενιαίος διαχωρίζεται μεταξύ της πλευράς του Κριτικού Ποινικού Δικαίου και της Κριτικής Εγκληματολογίας. Ως σημείο αναφοράς για τον ποινικό εγγυητισμό είναι η επιλεκτικότητα του ποινικού συστήματος και οι διακρίσεις που υφίστανται τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Η ασφάλεια των δικαιωμάτων συνδέεται με την μεροληψία προς τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Στο φιλελεύθερο πρότυπο, η μεροληψία προς τα κατώτερα στρώματα δεν αποτελεί στοιχείο αυτού του προτύπου, καθώς ο νόμος θεωρείται ίσος για όλους. Στις ΗΠΑ, ο ποινικός εγγυητισμός ξεκίνησε με το κίνημα «Struggle for Justice», αλλά δεν ήταν ποτέ κεντρική πολιτική. Ωστόσο, από το 1968 επικρατούσαν δύο πρότυπα στο ποινικό σύστημα στις ΗΠΑ. Από την μια πλευρά, ήταν το πρότυπο του ελέγχου του εγκλήματος, που είχε ως στόχο την αποτελεσματικότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Το συγκεκριμένο πρότυπο στόχευε στον εντοπισμό των υπόπτων από την πλευρά του ποινικού συστήματος και, πιο συγκεκριμένα, της ποινικής δίκης, και αν θεωρούνταν ένοχοι, στην συνέχεια στην επιβολή κυρώσεων στους καταδικασθέντες. Η αναζήτηση της αλήθειας από την πλευρά της αρχής της ποινικής δίκης δεν λαμβανόταν υπόψη. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αρχή της δικαστηριακής πράξης έχει ως σκοπό να αποτελεί το τεκμήριο της ενοχής. Ακόμη, μια αρχή είναι εκείνη της δίκαιης δίκης που κατατάσσεται στον ποινικό εγγυητισμό και έχει ως γνώμονα τις αρχές της δίκαιης διαδικασίας, όπως το τεκμήριο της αθωότητας και την ισότητα ενώπιον του νόμου. Ο ποινικός εγγυητισμός δίνει έμφαση στα δικαιώματα των κατηγορούμενων και δεν ενδιαφέρεται τόσο για την αποτελεσματικότητα του ποινικού συστήματος (Βιδάλη, 2017, σ.38).

Οι βασικές θέσεις του ποινικού εγγυητισμού είναι κατά κύριο λόγο τρεις. Πρώτον, υπάρχει ευθεία σχέση μεταξύ των εγγυήσεων και της πολιτικής δικαιολόγησης του ποινικού δικαίου, αλλά και η ευθεία και ανυπέρβλητη σχέση μεταξύ εγγυήσεων και εσωτερικής νομιμοποίησης της ποινικής διαδικασίας. Τέλος, ο ποινικός εγγυητισμός αποτελεί τη βάση για την κριτική θεωρία και την πολιτική φιλοσοφία του ποινικού δικαίου, που εντάσσονται στο πλαίσιο του δημοκρατικού συνταγματισμού (Χουλιάρας, 2014, σ.828).

Όπως φαίνεται, τελικά ο εγγυητισμός είναι μια πολιτικο-φιλοσοφική θεωρία νομιμοποίησης του ποινικού δικαίου αλλά ταυτόχρονα μια νομική-αξιολογική θεωρία των διαδικαστικών εγγυήσεων του. Αυτή η θεωρία συνιστά την απαραίτητη σύζευξη μιας ωφελιμιστικής προσέγγισης των σκοπών και των αρχών του ποινικού δικαίου με μια δεοντολογική προσέγγιση του ελάχιστου ποινικού δικαίου. Βασίζεται σε δικαιολογικές και

εγγυητικές αρχές που έχουν συνταγματικό χαρακτήρα και αποσκοπούν στην προστασία των αναπτυσσόμενων νομικών αξιών (Χουλιάρας, 2014, σ. 832).

2.3 Το εκσυγχρονιστικό αίτημα στο ποινικό δίκαιο

Η διερεύνηση της έννοιας των ισχυρών που εμπλέκονται σε εγκληματική συμπεριφορά αναδομεί τις ερευνητικές προτεραιότητες της Εγκληματολογίας και παρουσιάζει νέες σκέψεις για το ποινικό δίκαιο, ιδιαίτερα όσον αφορά την κατεύθυνση και τη συνολική νομιμότητά του. Μια αμφιλεγόμενη συζήτηση έχει προκύψει στο νομικό πεδίο τα τελευταία χρόνια, διχάζοντας τις απόψεις για το θέμα. Οι υποστηρικτές του εκσυγχρονισμού του ποινικού δικαίου υποστηρίζουν ότι το κράτος έχει ευθύνη να ανταποκριθεί θεσμικά στην επιταγή παροχής στα άτομα με τη μέγιστη προστασία, λαμβάνοντας υπόψη το σύγχρονο κοινωνικοοικονομικό τοπίο και τον αντίκτυπο του στις «συνθήκες διαβίωσης» των αγαθών. Αυτή η άποψη φαίνεται να συγκρούεται με τις αρχές του κλασικού ποινικού δικαίου, δημιουργώντας το ερώτημα εάν παραμένει δεκτική στις εξελισσόμενες κοινωνικές πραγματικότητες, στους νέους στόχους, στις πολιτικές κατά του εγκλήματος και στην επανεκτίμηση αξιών και συμφερόντων. Στο επίκεντρο της συζήτησης γύρω από τον εκσυγχρονισμό του ποινικού δικαίου βρίσκονται τρεις βασικές πτυχές: η αποτελεσματικότητά του στην προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνθήκες, τα καθοριστικά χαρακτηριστικά του εξελισσόμενου συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και οι γενικές κατευθυντήριες αρχές του. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ο όρος «εκσυγχρονισμός του ποινικού δικαίου» επιδιώκει να συμπεριλάβει τη συνεχιζόμενη ανάπτυξη και μεταρρύθμιση του νομικού δόγματος σε αυτόν τον τομέα.

Η περίοδος μετάβασης μεταξύ του «κλασικού ποινικού δικαίου» και του αναδυόμενου «σύγχρονου ποινικού δικαίου» μπορεί να χαρακτηριστεί ως στροφή προς το φιλελεύθερο ποινικό δίκαιο. Αυτό το νέο νομικό πλαίσιο θεσπίστηκε κατά την εποχή του Διαφωτισμού, επηρεασμένο από την αυξανόμενη δύναμη της αστικής τάξης και την ανάγκη να περιοριστεί η κρατική καταπίεση. Πρωταρχικός του στόχος ήταν η διασφάλιση θεμελιωδών νομικών δικαιωμάτων όπως η προσωπική ασφάλεια, η σωματική ακεραιότητα και η ιδιοκτησία.

Επιπλέον, περιλαμβάνει ουσιαστικά τη νομική ερμηνεία του εγκλήματος σύμφωνα με την αρχή της νομιμότητας, συμπεριλαμβανομένων συγκεκριμένων πράξεων ως ποινικών αδικημάτων, διαμορφώνοντας τελικά την έννοια της «εγκληματικότητας» στη σφαίρα του ποινικού δόγματος. Από την άλλη πλευρά, η ανάδυση του «σύγχρονου ποινικού δικαίου» θεωρείται η μόνη λύση για την καταπολέμηση των παλαιών και νέων μορφών εγκληματικής συμπεριφοράς μέσω της ανασυγκρότησης και του εκσυγχρονισμού των ποινικών κανόνων και για την επίλυση της κρίσης αποτελεσματικότητας και νομιμότητας που είναι μοναδική στην κλασική εποχή του ποινικού δικαίου. Επομένως, ο νέος ποινικός κώδικας διαφέρει από τον προηγούμενο ποινικό κώδικα σε δύο επίπεδα: στο επίσημο επίπεδο, διευρύνοντας το πεδίο παρέμβασής του και προβλέποντας νέα εγκλήματα και τα προληπτικά μέτρα τους και στο υλικό επίπεδο, συνοψίζοντας τις αρχές ολόκληρου του πραγματικού εγκλήματος. Το έγκλημα μεταξύ των ανώτερων κοινωνικοοικονομικών τάξεων είναι επίσης η διασταύρωση των εγκληματολογικών θεωριών του εγκλήματος εξουσίας και των θεμάτων του τυποποιημένου εγκλήματος (Χουλιάρας, 2019, σ.80-81).

Η πρώτη πολύπλοκη πτυχή αφορά τη νομιμότητα των προτεινόμενων αλλαγών και συνεπώς την αποστολή ή την κοινωνική λειτουργία του ποινικού δικαίου. Η θεωρία υποστηρίζει ομόφωνα τη διπλή της αποστολή στο κράτος δικαίου. Επομένως, οι θεωρητικές συγκρούσεις βασίζονται σε «συγκρουσιακές» αντιλήψεις των λειτουργιών αυτών. Για όσους αντιτίθενται στον εκσυγχρονισμό του ποινικού δικαίου, η προστατευτική λειτουργία του ποινικού δικαίου συνδέεται με την αύξηση της ποινικής καταστολής και αποτελεί τιμωρητικό στοιχείο, ενώ η εγγυητική λειτουργία για τις ελευθερίες συνδέεται με την προσπάθεια διασφάλισης των ελευθεριών των κατηγορουμένων, εδώ αντίθετα αποτελεί φιλελεύθερο στοιχείο. Τα αιτήματα για διευρυμένη ποινική προστασία μέσω της τυποποίησης ικανοποιήθηκαν.

Επιπλέον, η ικανοποίηση του αιτήματος για μεγαλύτερη προστασία που παρέχει το ποινικό δίκαιο μέσω της τυποποίησης νέων αδικημάτων, της ενίσχυσης της ποινικής καταστολής και της ενίσχυσης του προληπτικού προσανατολισμού του ποινικού δικαίου οδηγεί αναπόφευκτα σε ποινικές παρεκκλίσεις που ενισχύουν τον τιμωρητικό χαρακτήρα του ποινικού δικαίου, ο οποίος με τη σειρά του λειτουργεί ως τάση προς έναν ολοκληρωτικό προσανατολισμό του οικείου κοινωνικού συστήματος. Αυτό συμβαίνει διότι οι δύο λειτουργίες του ποινικού δικαίου συνυπάρχουν «συμπληρωματικά» και βρίσκονται πάντα σε σύγκρουση. Οι αλλαγές που προωθεί ο νέος Ποινικός Κώδικας εγγυώνται επομένως την

αντίθετη κατεύθυνση. Κατά συνέπεια, αυτό που καθιστά τον νέο Ποινικό Κώδικα «νέο» είναι η απομάκρυνσή του από τις βασικές αρχές του κλασικού φιλελεύθερου ποινικού δικαίου.

Όμως, οι υποστηρικτές του εκσυγχρονιστικού αιτήματος είναι αντίθετοι με τις παραπάνω θέσεις και προσπαθούν και εκείνοι με τον ίδιο ζήλο να την νομιμοποιήσουν. Σύμφωνα με εκείνους οι δύο λειτουργίες του ποινικού συστήματος αλληλοσυμπληρώνονται. Η σύγκρουση μεταξύ των λειτουργιών του ποινικού δικαίου δημιουργεί το ζήτημα αν στο ποινικό δίκαιο επικρατεί η αρχή της ασφάλειας δικαίου ή της ουσιαστικής δικαιοσύνης. Όμως, αυτό δεν αποτελεί ένα πραγματικό δίλημμα καθώς η ασφάλεια του δικαίου είναι ένας πραγματικός όρος της ουσιαστικής δικαιοσύνης αλλά και η πρώτη αποτελεί το νόημα της δεύτερης. Για αυτό το ποινικό δίκαιο πρέπει να έρθει αντιμέτωπο με το σύνολο της εγκληματικότητας (Χουλιάρης, 2019, σ.81-83)

Εν συνεχεία, το νέο ποινικό δίκαιο ενεργώντας από την εγκληματολογική θεωρία σχετικά με τα εγκλήματα των ισχυρών προσπαθεί να οριοθετήσει την αυθαιρεσία που προκύπτει από τις μορφές εξουσίας που θέτουν σε κίνδυνο τα ατομικά δικαιώματα και τις ελευθερίες. Πιο συγκεκριμένα, οι θέσεις αυτές θα μπορούσαν να ταξινομηθούν με τον παρακάτω τρόπο.

Πρώτον, ως μορφές διακινδύνευσης ή βλάβης που συναρτάται με την τεχνολογική και επιστημονική εξέλιξη και με την προσθήκη πιθανών συμπεριφορών που συνδέονται με την παραγωγή, διάθεση και χρήση επικίνδυνων ή μερικώς επικίνδυνων προϊόντων, καθώς και την εφαρμογή βιοτεχνολογικών μεθόδων. Ακόμη, με συμπεριφορές που μέχρι τώρα ρυθμίζονταν κυρίως από το διοικητικό δίκαιο, τώρα, λόγω της μεταβολής των αξιών, καλούνται να ενταχθούν στο πεδίο του ποινικού δικαίου και τέλος συμπεριφορές που δημιουργούν απαξία στην παγκοσμιοποιημένη διάσταση χρειάζονται μια στενή συνεργασία μεταξύ των κρατών για την σωστή αντιμετώπιση του σε σχετικά ζητήματα όπως είναι η διακίνηση εξαρτησιογόνων ουσιών, το οργανωμένο έγκλημα, καθώς και να επιδιώκουν τη δημιουργία νέων οικουμενικών δικαιοδοτικών οργάνων όπως είναι το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο που αποτελεί σημαντικό πρόσημο για την δίκη και την καταδίκη των υπεύθυνων εγκληματιών και για την αντιμετώπιση της κρατικής εγκληματικότητας.

Όλες οι παραπάνω θέσεις θα πρέπει να υιοθετηθούν στην ποινική νομοθεσία τόσο σε εθνικό αλλά και σε διεθνικό και διεθνές επίπεδο. Ωστόσο, δεν γνωρίζουμε πόσο οι νέοι

ποινικοί τύποι θα ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα της εγκληματικότητας των ισχυρών καθώς χρειάζεται η ανάλυση της νομοτυπικής τους διάπλασης. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η ποινική θεωρία έχει τοποθετηθεί αντίθετα στο ενδεχόμενο ποινικής ευθύνης των νομικών προσώπων καθώς με τον ίδιο τρόπο έχει τοποθετηθεί και ο Έλληνας νομοθέτης (Χουλιάρας, 2019, σ.83- 84).

2.4 Εκφάνσεις των εγκλημάτων των ισχυρών

2.4.1 Κρατικο-εταιρικό έγκλημα

Η πρώτη αναφορά στο κρατικο-εταιρικό έγκλημα έγινε στο βιβλίο του Kramer και Michalowski, το οποίο περιέχει μια εκτενή περίπτωση μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, οι συγγραφείς επισημαίνουν την ανάγκη για μεγαλύτερο πλαίσιο αλληλεπίδρασης μεταξύ του κράτους και των επιχειρήσεων, που δημιουργεί τη σοβαρή εγκληματικότητα παρά να υπάρχει ξεχωριστά όπως ήταν δηλαδή το κρατικό έγκλημα και το εταιρικό έγκλημα. Θεμελιώδης στοιχείο είναι η κατανόηση της λειτουργίας των κυβερνήσεων και των επιχειρήσεων στο καπιταλιστικό σύστημα και η σύνδεσή τους με την διεκδίκηση κοινών σκοπών μέσω της συνεργασίας του κράτους και της επιχείρησης. Όπως φαίνεται από την μελέτη, ανακύπτει ότι καμία επιχείρηση δεν μπορεί να λειτουργήσει και να εξελιχθεί χωρίς τη βοήθεια του κράτους, όπως και κανένα κράτος δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς την βοήθεια των επιχειρήσεων για την παροχή αγαθών και υπηρεσιών (Γεωργούλας, 2019, σ.47-48). Το αιτιολογικό μοντέλο σχετικά με τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα προσφέρει στοιχεία για κάθε προσπάθεια εξήγησης της εγκληματικότητας των ισχυρών. Το συγκεκριμένο μοντέλο αποτελείται από τρία μέρη εξήγησης όπου είναι το θεσμικό και οργανωτικό περιβάλλον και η διαπροσωπική αλληλεπίδραση. Σε κάθε στάδιο ανάλυσης, καταλύτες της πράξης αποτελούν τα κίνητρα, οι ευκαιρίες και η αποτελεσματικότητα του ελέγχου της εγκληματικής συμπεριφοράς (Αλοσκόφης, 2019, σ.101- 102).

Τα κρατικά-εταιρικά εγκλήματα υιοθετούν την θεωρία του Chambliss σχετικά με το κρατικό οργανωμένο έγκλημα, η οποία έχει ως κεντρικό σημείο τις σχέσεις μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Πιο συγκεκριμένα, το ενδιαφέρον στρέφεται στις παρανομίες που διαπράττονται εντός του πλαισίου του κράτους και στις παράνομες σχέσεις μεταξύ πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Αυτές οι παρανομίες εντοπίζονται συνήθως στη διαδικασία της νομοθέτησης, στην αδρανοποίηση της εφαρμογής των νόμων και στη διάχυση της παρανομίας μέσω των ευκαιριών που δίνονται για κοινωνική και πολιτική εξέλιξη, καθώς και για την κατάκτηση και τη διατήρηση της εξουσίας. (Βιδάλη, 2017, σ.135-136)

Ακόμη, κρίθηκε σημαντικό να διευρυνθούν οι σχέσεις του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Ωστόσο, προέκυψαν θέματα όπως είναι η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, οι συνέπειες και οι υποθέσεις σοβαρών παρανομιών από μεγάλες εταιρείες σε συνεργασία με πολιτικές προσωπικότητες από την πλευρά του δημόσιου τομέα. Σε αυτό το σημείο, άρχισε να αποκτά απήχηση η έννοια του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος και να θέτει όρια σε αυτά τα φαινόμενα. Έτσι, δημιουργήθηκαν τρεις τυπολογίες ώστε να καλύψουν τη θεώρηση του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος μέσω των σχέσεων του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Πρώτον, τα οργανωσιακά εγκλήματα αφορούν τον τομέα της δραστηριοποίησης μιας επιχείρησης που επηρεάζεται από την θεσμική κουλτούρα που έχει αναπτυχθεί σε αυτήν την επιχείρηση. Στην συνέχεια, με την θεωρία του Kramer, επισημαίνεται ότι οι παράνομες ενέργειες που πραγματοποιούνται από τους θεσμούς της πολιτικής διακυβέρνησης στοχεύουν στη συνεργασία μεταξύ των φορέων οικονομικής παραγωγής. Τέλος, η θεωρία που ορίστηκε από τους Aulette και Michaslowski αναφέρει ότι δεν αρκεί απλώς μια συνεργασία, αλλά απαιτείται μια συνεχής αλληλεπίδραση των πρακτικών και των πολιτικών που ακολουθούνται. (Βιδάλη, 2017, σ.136)

Μέσα από αυτήν τη θεώρηση προκύπτουν δύο κατηγορίες στο κρατικό-εταιρικό έγκλημα. Από τη μια, διακρίνεται το κρατικό εταιρικό έγκλημα που δημιουργείται από το κράτος και σχετίζεται με περιπτώσεις όπου μια εταιρεία προσλαμβάνεται με την ευθύνη του κράτους και εμπλέκεται σε οργανωμένο έγκλημα με την ανοχή από το ίδιο το κράτος. Η δεύτερη κατηγορία αφορά περιπτώσεις όπου οι ελεγκτικοί μηχανισμοί του κράτους δεν είναι σε θέση να σταματήσουν την εγκληματική δραστηριότητα της επιχείρησης. Αυτό συμβαίνει όταν υπάρχει άμεση συνεργασία μεταξύ της επιχείρησης και της κυβέρνησης, με

αποτέλεσμα οι ελεγκτικοί μηχανισμοί να αποδέχονται τις εγκληματικές παρανομίες της επιχείρησης προκειμένου να αποφευχθούν μεγαλύτερα προβλήματα (Βιδάλη, 2017, σ.137).

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον Michalowski και τον Kramer, προκύπτουν τρία σημαντικά σημεία σχετικά με το κρατικό-εταιρικό έγκλημα που μας επιτρέπουν να κατανοήσουμε τι συμβαίνει. Η κατανόηση των πολιτικών επιλογών και μέτρων που δημιουργούνται οδηγεί στην αναγνώριση ότι τα αποκλίνοντα οργανωσιακά αποτελέσματα δεν είναι αποτέλεσμα μεμονωμένων πράξεων, αλλά προκύπτουν από τις σχέσεις μεταξύ διαφορετικών φορέων. Ακόμη, αναφέρει τους τρόπους σχετικά με τις οριζόντιες σχέσεις των πολιτικών και οικονομικών θεσμών που έχουν ισχυρή παρουσία στην παραγωγή των συγκεκριμένων παράνομων πράξεων και τέλος προκύπτει ότι οι κάθετες σχέσεις μεταξύ διάφορων επιπέδων οργανωσιακής δραστηριότητας, όπως σε ατομικό, θεσμικό και πολιτικο-οικονομικό επίπεδο θα πρέπει να συνυπολογίζεται. (Βιδάλη, 2017, σ.137)

Επιπλέον, οι Matthews και Kauzlarich επισήμαναν ότι το κρατικό-εταιρικό έγκλημα υπερβαίνει την ατομική παραβίαση του νόμου και αναδεικνύει ένα αναλυτικό σχήμα που περιλαμβάνει το ατομικό, θεσμικό και δομικό πλαίσιο. Ωστόσο, επικεντρώθηκαν κυρίως στη δομική μακρο-ανάλυση και χρησιμοποίησαν τρεις έννοιες του οργανωσιακού εγκλήματος, όπως στόχους, ευκαιρία και κοινωνικό έλεγχο. Στην συνέχεια, αναφορικά με τους στόχους, οι Gross και Michalowski υποστήριξαν ότι το κίνητρο του κέρδους μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία πολιτικών και πρακτικών που θέτουν σε κίνδυνο την ασφάλεια των υπαλλήλων και των καταναλωτών. Παράλληλα, οι ευκαιρίες διάπραξης αυξάνονται λόγω του μειωμένου κοινωνικού ελέγχου, ο οποίος προκύπτει από την αλληλεξάρτηση μεταξύ ελεγκτή και ελεγχόμενου ή από την αυτονομία του ενός από του άλλου. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο Vaughan επισημαίνει ότι προκύπτει η κανονικοποίηση της εγκληματικής πράξης, καθώς αυτές οι παράνομες πρακτικές καθίστανται ρουτίνα και μέρος της καθημερινότητας (Γεωργούλας, 2019, σ.48-49).

2.4.2 Διαφθορά

Η διαφθορά τα τελευταία χρόνια έχει λάβει μεγάλες διαστάσεις. Τα γεγονότα έχουν αποδείξει ότι με την οικονομική παγκοσμιοποίηση, η διαφθορά έχει διεθνοποιηθεί. Η αύξηση των οικονομικών συναλλαγών, κυρίως στις μεγάλες επιχειρήσεις έχει οδηγήσει σε

μια δραματική αύξηση των χρηματικών ποσών που διατίθενται για περιπτώσεις διαφθοράς. Με τα χρήματα που δωροδοκούνται οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι κρατικοί αξιωματούχοι αλλά και υπάλληλοι ιδιωτικών επιχειρήσεων υπολογίζονται στο οικονομικό μέρος της σύμβασης που έχει συναφθεί. Η θέσπιση μέτρων έχει ως στόχο την περιστολή του φαινομένου της διαφθοράς, αλλά τα συγκεκριμένα μέτρα οδηγούν τους εγκληματίες της διαφθοράς να βρίσκουν καινούργιους τρόπους για να αποκρύψουν τη παράνομη δραστηριότητα τους, με αποτέλεσμα το πρόβλημα της διαφθοράς να αυξάνεται περαιτέρω. Παράλληλα, ενισχύονται τα μέτρα καταστολής για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Επομένως, προκύπτει ότι η διαφθορά έχει εξαπλωθεί όχι μόνο στο πολιτικό σύστημα αλλά στο σύνολο της κοινωνίας, αποτελώντας μια από τις κύριες αιτίες της οικονομικής κρίσης που κλόνισε την χώρα μας, δημιουργώντας μεγαλύτερες συνέπειες στο πρόβλημα (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014, σ.583-585).

Πιο αναλυτικά, ο ορισμός της διαφθοράς αναφέρεται στην αλλοίωση των όρων λειτουργίας των θεσμών και των σχέσεων που επικρατούν κυρίως στο δημόσιο τομέα. Η διαφθορά ολοκληρώνεται με την αθέμιτη συναλλαγή, η οποία χαρακτηρίζεται από αδιαφάνεια και υποστηρίζει υστερόβουλα συμφέροντα και σκοπούς, υπονοώντας κάθε παράνομη κατάχρηση εξουσίας. Με αυτή την έννοια, όλες οι πράξεις που περιλαμβάνουν κατάχρηση εξουσίας από δημόσιο λειτουργό, είτε περιέχουν οικονομικό όφελος είτε όχι, μπορούν να εκφράζονται ως μέρος μιας διεφθαρμένης υπηρεσιακής συμπεριφοράς (Κοσμάτος & Λαμπάκης, 2019, σ.187).

Μια σημαντική πτυχή της διαφθοράς αποτελεί η πολιτική διαφθορά. Σκοπός της πολιτικής διαφθοράς είναι η κατάχρηση της εξουσίας από άτομα που κατέχουν θεσμικό ρόλο στη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, με στόχο την αύξηση της πολιτικής ή οικονομικής τους δύναμης. Η πολιτική διαφθορά συνιστάται σε επάλληλες παράνομες πράξεις που εμπλέκουν κυρίως πολιτικούς αξιωματούχους. Μερικές από τις μορφές της περιλαμβάνουν τη δωροδοκία και δωροληψία, την παράνομη χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων, το lobbying, την αιχμαλωσία της πολιτικής διαδικασίας, το φαινόμενο των περιστρεφόμενων θυρών, την εξαγορά της ψήφου, την εκλογική απάτη και την κατάχρηση δημόσιων πόρων κατά τη διάρκεια προεκλογικών περιόδων. Ακόμη, περιλαμβάνει τη θέσπιση πολιτικών ασυλιών, καθώς και γενικότερα το καθεστώς της ευνοιοκρατίας και των πελατειακών σχέσεων που επικρατούν για την απόφαση πολιτικών απόψεων (Γασπαρινάτου, 2019, σ.163).

Η πολιτική διαφθορά παρουσιάζει κάποια κοινά χαρακτηριστικά που την εκφράζουν, όπως είναι ο διαρκής και διαχρονικός χαρακτήρας που εκφράζει το φαινόμενο, ο καθολικός χαρακτήρας, ο οργανωσιακός χαρακτήρας, ο οργανωμένος χαρακτήρας, ο συμβιωτικός χαρακτήρας και η ανάπτυξη του φαινομένου μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας καθώς και η αδρανοποίηση των μηχανισμών του κοινωνικού ελέγχου (Γασπαρινάτου, 2019, σ. 171-175). Αναλυτικότερα, από υποθέσεις διαφθοράς στην Ελλάδα, παρατηρείται σύμπτωση μεταξύ στόχων και σκοπών της πολιτικής και των θεσμών του κεφαλαίου, χαρακτηρίζοντας ένα περίπλοκο κρατικό και εταιρικό έγκλημα. Αυτό το έγκλημα δεν έχει ευκαιριακό χαρακτήρα, αντίθετα έχει έναν διαρκή χαρακτήρα στο πλαίσιο μιας συνεχούς αλληλεπίδρασης που στοχεύει στην οικονομική και πολιτική εξουσία από εκείνους που συμμετέχουν (Γασπαρινάτου, 2019, σ.171). Όπως φαίνεται, ο διαχρονικός και αναπαραγόμενος χαρακτήρας του φαινομένου που επικρατεί στην δημόσια ζωή καταδεικνύει ότι πρόκειται για μια θεσμοποιημένη κοινωνική διαδικασία που αποτελεί μια εναλλακτική κοινωνική δομή απέναντι στο σύστημα της εξουσίας (Γασπαρινάτου, 2019, σ.182).

Στην Ελλάδα, η πολιτική διαφθορά αποτελεί ένα σύνθετο και διαχρονικό πρόβλημα που διαπερνά το ίδιο το πολιτικό σύστημα και τις δομικές του αρχές. Σε θεωρητικό επίπεδο, αυτό καταδεικνύεται μέσα από την ανάλυση της οργανικής λειτουργίας της διαδικασίας διατήρησης του συστήματος, με ιδιαίτερη μνεία στη συμβολή της θεωρίας του Merton. Η θεωρητική του προσέγγιση ξεκινάει από τον ίδιο τον οργανισμό όπου αναφέρει ότι το σώμα έχει διαφορετικά όργανα, τα οποία εκτελούν συγκεκριμένες λειτουργίες απαραίτητες για την επιβίωση του ανθρώπινου οργανισμού. Με αυτό τον τρόπο, οι κοινωνίες έχουν συστήματα που απαιτούνται για την συντήρηση, τη σταθερότητα και την αναπαραγωγή τους. Η έννοια της λειτουργίας εμπεριέχει όλους τους κοινωνικούς θεσμούς, τα πολιτισμικά στοιχεία, τις κοινωνικές πρακτικές, τις θεσμικές πρακτικές και τους κοινωνικούς ρόλους και πρότυπα που υπάγονται στις « κοινωνικές συνέπειες » και όχι σε υποκειμενικά κίνητρα και στόχους (Γασπαρινάτου, 2019, σ.175-176).

2.4.3 Οργανωμένο έγκλημα

Η έννοια του οργανωμένου εγκλήματος άρχισε να χρησιμοποιείται από την δεκαετία του 1950 έως και τις αρχές της δεκαετίας του 1970 στις ΗΠΑ, ενώ στην συνέχεια εξαπλώθηκε στην Ευρώπη κατά την δεκαετία του 1990. Η χρήση του όρου Ο.Ε. γινόταν για να περιγράψει διάφορα εγκληματικά φαινόμενα που θεωρήθηκαν σοβαρά κοινωνικά προβλήματα. Η κατανόηση του Ο.Ε. έχει εξελιχθεί μεταξύ δύο αντίθετων εννοιών. Από τη μία πλευρά, υποστηρίζεται ότι ένα σύνολο σταθερών οργανώσεων είναι παράνομες ή τα μέλη αυτών των οργανώσεων οδηγούνται συστηματικά στο έγκλημα. Από την άλλη πλευρά, το Ο.Ε. θεωρείται ως ένα σύνολο σοβαρών εγκληματικών δραστηριοτήτων που διεξάγονται με κύριο σκοπό το κέρδος (Paoli, 2014, pp. 13-14)

Το οργανωμένο έγκλημα πρωτοεμφανίστηκε με την μορφή χρήσης βίας για τη διευκόλυνση των εγκληματικών δραστηριοτήτων και τη διατήρηση του μονοπωλίου των ελέγχων των αγορών (Hirschfeld, 1988, pp.28). Με τον όρο «βία» αναφέρεται στην βία που συνδέεται με τις συνθήκες της συμμετοχής σε συμμορία ή σε ομάδα οργανωμένου εγκλήματος (Wright, 2005, pp.41).

Ο εγκληματολογικός όρος για το Ο.Ε. επισημαίνει ότι είναι ένα φαινόμενο που δημιουργείται μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα και δεν σχετίζεται αποκλειστικά με την οργάνωση. Καθώς, η διάρθρωση του Ο.Ε. είναι πραγματοπαγής, αφού η δομή της δεν συνδέεται με κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο, αλλά λειτουργεί ως μια κανονική εμπορική επιχείρηση (Βιδάλη, 2017, σ.150).

Σύμφωνα με την θεωρία της συνωμοσίας του Cressey σχετικά με το Ο.Ε. τονίζεται ότι το Ο.Ε. στις ΗΠΑ αποτελεί ένα φαινόμενο που οργανώνεται μέσα από μια ιεραρχικά δομημένη εγκληματική οργάνωση με το προσωνύμιο La Cosa Nostra. Έτσι, το Ο.Ε. συνδέεται άμεσα με την Μαφία και θεωρείται ως ένα εισαγόμενο έγκλημα για την κοινωνία των ΗΠΑ. Αντίθετα, ο Chambliss αναφέρθηκε στην συμβιωτική σχέση που προκύπτει μεταξύ της πολιτικής, της διαφθοράς και του οργανωμένου εγκλήματος, υποστηρίζοντας ότι το Ο.Ε. είναι προϊόν και κύριο χαρακτηριστικό της αμερικανικής κοινωνίας και δεν αποτελεί εισαγόμενο έγκλημα (Βιδάλη, 2017, σελ.49-50).

Ακόμη, η επιχειρηματική θεωρία του Liddick τονίζει ότι οι παράνομες και οι νόμιμες επιχειρήσεις λειτουργούν με παρόμοιους όρους και προϋποθέσεις, απαιτώντας ένα σύστημα που να βρίσκεται σε ισορροπία και να λειτουργεί ρυθμισμένα και λειτουργικά. Στην συνέχεια, η θεωρία της οργάνωσης προσεγγίζει το Ο.Ε. από την πλευρά της οργανωτικής

του δομής, υπογραμμίζοντας πώς ο τρόπος διάρθρωσης, η κατανομή των εργασιών, η χρονική διάρκεια της οργάνωσης μπορούν να μεταβάλλονται και να προσαρμόζονται σε κάθε εγκληματική δραστηριότητα (Σταμούλη, 2019, σελ. 218-219).

Η λογιστική θεωρία του Sieber και Bögel σχετικά με το Ο.Ε. επισημαίνει ότι η εγκληματική οργάνωση έχει την ίδια δομή και λειτουργία με εκείνη της νόμιμης επιχείρησης. Το λογιστικό μοντέλο στρέφει το ενδιαφέρον του κυρίως στα στάδια καταμερισμού της εργασίας και στην ανάπτυξη της παράνομης δραστηριότητας. Ενώ, τέλος, το μοντέλο των κοινωνικών δικτύων ασχολείται με τη μορφή και τη λειτουργία του Ο.Ε. Καθώς, υποστηρίζεται ότι τα εγκληματικά δίκτυα δεν έχουν ιεραρχική δομή και συχνά λειτουργούν σε δίκτυα, χωρίς να έχουν ένα κεντρικό σύστημα εποπτείας, επιτρέποντας τους να αναπροσαρμόζονται εύκολα (Σταμούλη, 2019, σελ.219-220).

3. Κεφάλαιο τρίτο

3.1 Υπόθεση διαφθοράς στο σύστημα υγείας

Στην Ελλάδα, ο τομέας της υγείας μαστίζεται από το πρόβλημα τόσο της μικρής όσο και της μεγάλης διαφθοράς και επηρεάζει σημαντικά, ένα θεμελιώδες κοινωνικό αγαθό που είναι η δημόσια υγεία (Ανδρεαδάκη & Καλοκαιρινού, σ.11). Το θέμα της διαφθοράς στο σύστημα υγείας συχνά ριζώνει στις δομές του, ενώ αυτό γίνεται πιο πρόσφορο λόγω των χρόνιων δυσλειτουργιών, των θεσμικών κενών αλλά και της απροθυμίας του κρατικού μηχανισμού που παρουσιάζεται, και δεν μπορεί να ρυθμίσει την διαφθορά (Γασπαρινάτου κ.α, 2022, σ.9).

Όπως προκύπτει από εκθέσεις διεθνών και εθνικών οργανισμών, το φαινόμενο της διαφθοράς διακρίνεται σε διαφορετικές μορφές αλλά και σε τρεις κατηγορίες, όπου αποτελεί τη διαφθορά μεταξύ των σχέσεων ιατρών και ασθενών, μεταξύ στελεχών του ιδιωτικού τομέα και ιατρών επηρεάζοντας την ιατρική συνταγογράφηση αλλά και την ιατρική παραπομπή. Τέλος, τις σχέσεις που εκδηλώνονται μεταξύ επιχειρηματικών οργανισμών και υψηλόβαθμων δημόσιων στελεχών που επηρεάζουν το πλαίσιο

νομοθέτησης αλλά και την πολιτική που θα υιοθετηθεί καθώς και τη λήψη αποφάσεων (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.10).

Ένας σημαντικός κλάδος που επηρεάζεται στο σύστημα υγείας, είναι ο τομέας των προμήθειων. Η διαδικασία των προμηθειών στο σύστημα υγείας περιλαμβάνει μια σειρά παράνομων πρακτικών μάρκετινγκ από φαρμακευτικές εταιρείες, προσφέροντας παροχές σε ιατρούς με σκοπό να προωθήσουν και να συνταγογραφήσουν ιατρικά υλικά και φάρμακα. Οι ίδιες πρακτικές υιοθετούνται επίσης στην διαδικασία των προμηθειών των δομών υγείας για προμήθειες ιατρικών συσκευών, φαρμάκων, υλικών αλλά και υπηρεσιών (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.11).

Στην περίπτωση της Ελλάδας, δεν υπάρχει ένα αποτελεσματικό κεντρικό σύστημα προμηθειών, έτσι προκύπτουν ξεχωριστοί διαγωνισμοί ανά υγειονομική μονάδα, φωτογραφικοί διαγωνισμοί και υψηλός αριθμός απευθείας αναθέσεων σε εταιρείες. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να οδηγούνται σε υπερτιμολόγηση των προϊόντων και να τίθενται εκτός κανόνων προμηθειών. Ως εκ τούτου, ανακύπτουν καθυστερήσεις στις πληρωμές των προμηθειών υγείας. Για αυτό το λόγο προκύπτουν υπερτιμολογήσεις φαρμάκων και ιατρικών υλικών που έχουν την ανοχή από το Δημόσιο. Καθώς, αυτό οδηγεί σε αμοιβαία κατανόηση λόγω της ζημιάς που προκαλείται στην εταιρεία από τις καθυστερήσεις πληρωμών (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.11-12). Ωστόσο, το υψηλό κόστος που παρουσιάζεται από την προμήθεια φαρμάκων και υλικών σε συνδυασμό με την διαφθορά αποτελεί ένα από τους κύριους λόγους της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης (Βουλή των Ελλήνων, 2018, σ.228-230).

Στο σύστημα προμηθειών παρατηρούνται χρόνια προβλήματα αλλά και η απροθυμία της πολιτείας να αντιμετωπίσει και να θωρακίσει θεσμικά το σύστημα υγείας. Με αποτέλεσμα, να δημιουργούνται προβλήματα στο σύνολο της εφοδιαστικής αλυσίδας. Η έλλειψη κεντρικής εποπτείας και αποτελεσματικής οργάνωσης στη διοίκηση σε όλα τα στάδια και τις διαδικασίες του συστήματος υγείας. Το πρόβλημα ξεκινάει από το υπουργείο και φτάνει μέχρι την στελέχωση της Κεντρικής Επιτροπής Προμηθειών Υγείας, την στελέχωση των επιτροπών προμηθειών των νοσοκομείων και επεκτείνεται μέχρι την αδυναμία για σωστό προγραμματισμό των αναγκών των δομών της πρωτοβάθμιας φροντίδας. Το μεγαλύτερο πρόβλημα, ωστόσο, είναι ότι δεν υπάρχει μια κεντρική πύλη δεδομένων και για αυτό δεν μπορεί να υπάρξει σύγκριση μεταξύ των δαπανών, των αναθέσεων αλλά και των προμηθειών που διαθέτουν τα νοσοκομεία. Το πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να λυθεί με ένα σύστημα καταγραφής των υλικών και των φαρμάκων, που θα

καταγράφονται από την στιγμή που θα εισάγονται στο σύστημα του νοσοκομείου και θα συνδέονται με ένα κεντρικό σύστημα που θα υπάρχει στο Υπουργείο Υγείας, έτσι στην συνέχεια θα μπορεί το υπουργείο να προμηθεύει με ελλείψεις που θα προκύπτουν σε υλικά και φάρμακα, καθώς, θα μπορεί να αντιμετωπίσει τις ελλείψεις προϊόντων σε πανελλαδικό επίπεδο (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.20-23).

Επιπλέον, όπως προκύπτει από έρευνα, η έλλειψη ενός κεντρικού συστήματος προμηθειών που να αφορά τα φαρμακευτικά προϊόντα αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα για το ελληνικό σύστημα υγείας. Στην ουσία, τα τελευταία χρόνια έχουν διεξαχθεί μόνο δύο διαγωνισμοί σχετικά με τα γενόσημα φάρμακα. Το συγκεκριμένο πρόβλημα έχει προκύψει λόγω διάφορων παραγόντων όπως είναι η έλλειψη τεχνογνωσίας, η αδυναμία ενός κεντρικού σχεδιασμού σχετικά με τις ανάγκες σε όλη την Ελλάδα, το γραφειοκρατικό και θεσμικό πλαίσιο των νόμων περί δημόσιων συμβάσεων, η έλλειψη ενός κωδικοποιημένου συστήματος προϊόντων και σε σκοπιμότητες που προκύπτουν. Ακόμη, η θεσμική αδυναμία και υποστελέχωση του ΕΚΑΠΥ, οι καταχρηστικές πρακτικές των επιχειρήσεων μέσω παράνομων πρακτικών, όπως οι δωροδοκίες, οι εκβιασμοί και εκφοβισμοί είναι μόνο μερικές από αυτές, αλλά και οι τεχνικές δυσκολίες περιγραφής προϊόντων με σύνθετα χαρακτηριστικά (Γασπαρινάτου κ.α, 2022, σ.24). Επιπλέον, η μη διάθεση μιας κεντρικής διαδικασίας από το υπουργείο, ρίχνει την ευθύνη των διαδικασιών στα νοσοκομεία και τις δομές υγείας που έχουν να αντιμετωπίσουν τις τεράστιες ελλείψεις σε υποδομές, τεχνογνωσία και ανθρώπινο δυναμικό. Με αποτέλεσμα, να δημιουργούνται ρήξεις και κενά στο σύστημα υγείας και να ευνοείται η άνθιση της διαφθοράς. Ως εκ τούτου, λόγω της έλλειψης οργάνωσης και λειτουργίας ενός κεντρικού συστήματος, τα νοσοκομεία καταφεύγουν σε λύσεις του συγκεκριμένου προβλήματος με το να καταφεύγουν σε μεμονωμένους διαγωνισμούς και απευθείας αναθέσεις σε εταιρείες, σε στήσιμο φωτογραφικών διαγωνισμών ή σε εξωσυμβατικές προμήθειες. Ένα παράδειγμα, αποτελούν οι φωτογραφικοί διαγωνισμοί, αυτό πραγματοποιείται διότι στις περισσότερες περιπτώσεις δεν υπάρχει ειδική τεχνογνωσία και γνώσεων ιατρικής τεχνολογίας από το προσωπικό και οι προδιαγραφές των προϊόντων συντάσσονται από τις εταιρείες μετά το αίτημα ιατρών ή του διοικητικού προσωπικού. Ωστόσο, αυτό έχει ως σκοπό είτε κάποιο παράνομο όφελος είτε γίνεται λόγω άγνοιας και έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού. Συνάμα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου οι τεχνικές προδιαγραφές αποτελούν αντιγραφή του φύλλου οδηγιών των μηχανημάτων αλλά και περιπτώσεις τεχνικών προδιαγραφών από διαφορετικά μηχανήματα

που καταλήγουν να αποτελούν προδιαγραφές διαγωνισμών (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.26-27).

Επιπροσθέτως, στις περιπτώσεις απευθείας αναθέσεων, που αποτελούν και το μεγαλύτερο φορτίο των προμήθειων των νοσοκομείων, αυτό συμβαίνει λόγω του συνδυασμού της έλλειψης προγραμματισμού, της καταγραφής των αναγκών των δομών υγείας και του χαρακτηρισμού τους ως κατεπείγοντα περιστατικά προμήθειας. Αυτό οδηγεί σε μεγάλες διαφοροποιήσεις σχετικά με τις τιμές των προϊόντων διαφορετικών ειδών (Γασπαρινάτου κ.α, 2022, σ.28). Ωστόσο, έγινε προσπάθεια και δημιουργήθηκε ο θεσμός του Παρατηρητηρίου Τιμών για να μπορέσει να ελέγξει τις τιμές των ιατρικών προϊόντων εκτός διαγωνιστικών διαδικασιών. Ο θεσμός αυτός είχε ως σκοπό να αναρτούν οι προμηθευτές τις τιμές των υλικών σε μια συγκεκριμένη βάση δεδομένων, χρησιμοποιώντας συγκεκριμένους κωδικούς. Καθώς, κάθε φορά που ο δημόσιος τομέας προμηθευόταν ένα καινούργιο προϊόν, αυτό έπρεπε να εισαχθεί στην πύλη δεδομένων. Αν και αυτό βοήθησε για να ελεγχθούν σε ένα βαθμό οι τιμές των προϊόντων, ωστόσο γρήγορα κατέρρευσε καθώς δημιουργούσε στρεβλώσεις στην αγορά και διάφορες μεθοδεύσεις από την πλευρά των εταιρειών (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.29)

Ένα, ακόμη, ζήτημα που τυγχάνει σχετικά με τις προμήθειες είναι η κοινοβουλευτική νομιμοποίηση των εξωσυμβατικών δαπανών των νοσοκομείων που γίνονται με επίκληση του κατεπείγοντος, προμηθεύοντας ιατροφαρμακευτικά αναλώσιμα εκτός διαγωνιστικής διαδικασίας και αυτό συμβαίνει είτε λόγω σκοπιμότητας είτε ανικανότητας και αδυναμίας. Όμως, αποτελεί ένα διαχρονικό πρόβλημα στο σύστημα υγείας καθώς υπάρχουν θεσμικά κενά που οδηγούν τα νοσοκομεία να μην κάνουν ένα μακροχρόνιο προγραμματισμό σχετικά με τον προϋπολογισμό, καθώς γνωρίζουν ότι η πολιτεία θα συμπληρώσει αυτά τα κενά που δημιουργούνται.

Επιπλέον, όμως περιπτώσεις διαφθοράς ανακύπτουν και από τις καθυστερήσεις πληρωμών των προμηθευτικών εταιρειών, με μια σιωπηρή ανοχή από τον δημόσιο τομέα σε υπερτιμολογήσεις προϊόντων που συμβαίνουν από τις εταιρείες. Ως εκ τούτου, αυτή η κατάσταση οδηγεί σε μια σιωπηρή συμφωνία μεταξύ των δύο πλευρών, όπου οι εταιρείες αυξάνουν σκόπιμα το κόστος των προϊόντων για να αντισταθμίσουν τη ζημιά που υφίστανται από τις καθυστερήσεις πληρωμών. Έτσι, υπολογίζεται μεγαλύτερο κόστος από την αρχική συμφωνία, κάτι που επιβαρύνει περαιτέρω το δημόσιο τομέα (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.30-31).

Τέλος, αξιοσημείωτα αποτελούν και τα ζητήματα λογοδοσίας και ελέγχου, καθώς προκύπτουν χρόνια θεσμικά και νομικά κενά που αλληλοσυνδέονται με τις δυσλειτουργίες και την αναποτελεσματικότητα του συστήματος λογοδοσίας και ελέγχου. Συνήθως, στις περισσότερες περιπτώσεις, η ελεγκτική διαδικασία ξεκινάει μέσω καταγγελίας από μια ανταγωνιστική εταιρεία. Τα βασικότερα ζητήματα που προκύπτουν περιλαμβάνουν την πληθώρα των ελεγκτικών υπηρεσιών, την έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας μεταξύ των υπηρεσιών και την απουσία μονάδων εσωτερικού ελέγχου στις δομές υγείας. Βέβαια, η απουσία ενός κεντρικού συστήματος συντονισμού από το υπουργείο, η έλλειψη ελέγχου σχετικά με ζητήματα σύγκρουσης συμφερόντων στους διαγωνισμούς προμηθειών αλλά και τέλος η έλλειψη τεχνογνωσίας και θεσμικής θωράκισης των υπαλλήλων που τοποθετούνται σε προμηθευτικές εταιρείες επιδεινώνουν την κατάσταση. Έτσι, στις διοικητικές υπηρεσίες δεν υπάρχει έμπειρο ανθρώπινο δυναμικό που να είναι υπό την εποπτεία και τον έλεγχο των εισαγγελικών αρχών, δυσχεραίνοντας τη δίωξη σε περιπτώσεις οικονομικών εγκλημάτων και διαφθοράς. Άρα, ο δικαστικός έλεγχος συνδέεται άμεσα με τη διαθεσιμότητα του διοικητικού ελέγχου και από τα πορίσματα των σχετικών ελέγχων, τα οποία υπάγονται σε διοικητικές και πολιτικές εξαρτήσεις. Μια πιθανή λύση, σε αυτό το πρόβλημα θα ήταν η δημιουργία δικαστικής αστυνομίας και η στεγανοποίηση των ελεγκτικών αρχών μέσω σχετικών παρεμβάσεων (Γασπαρινάτου κ.α., 2022, σ.31-32).

Κατά την περίοδο του Covid-19, το φαινόμενο βρήκε πρόσφορο έδαφος και μπόρεσε να ανθίσει περαιτέρω στη διαδικασία των προμηθειών. Η κατάσταση εφαρμογής έκτακτων μέτρων στην Ελλάδα δημιούργησε μια κατάσταση έλλειψης διαφάνειας στις συναλλαγές μεταξύ του συστήματος υγείας και των φαρμακοβιομηχανικών επιχειρήσεων (Stamouli et al., 2023, pp.1). Σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως αυτή που προέκυψε, παρατηρείται μια αδιαφανής κατανομή των πόρων, η οποία οδηγεί σε περαιτέρω κρίση της υγειονομικής κατάστασης. Τέτοιες συνθήκες χρησιμοποιούνται συχνά ως άλλοθι για ανεξέλεγκτες προμήθειες και ανεξέλεγκτη κατανομή κονδυλίων, επιδεινώνοντας την ήδη υπάρχουσα κατάσταση διαφθοράς (Transparency International, 2021).

Η διαφθορά στο τομέα του συστήματος προμηθειών του υγειονομικού τομέα καταδεικνύει την ύπαρξη συγκεκριμένων τυπολογιών στις προμήθειες ιατρικών συσκευών, φαρμάκων, υλικών και υπηρεσιών στις υγειονομικές δομές. Εδώ, καταλήγουμε πάλι στο συμπέρασμα ότι η έλλειψη ενός κεντρικού συστήματος προμηθειών επιτρέπει την πραγματοποίηση εξατομικευμένων διαγωνισμών και την τμηματοποίηση των ποσοτήτων, γεγονός που καθιστά αδύνατη την εφαρμογή των κανόνων προμηθειών. Σε πολλές

περιπτώσεις, αυτό οδηγεί σε απευθείας αναθέσεις με αδιαφανή κριτήρια, ενισχύοντας τη διαφθορά και μειώνοντας την αποτελεσματικότητα και τη διαφάνεια των διαδικασιών (Stamouli et al., 2023, pp.6).

Σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης όπως αυτή του COVID-19, προκύπτει μια μορφή νόμιμης θεσμοθετημένης διαφθοράς, η οποία περιλαμβάνει τα διευκολυμένα από το κράτος εταιρικά εγκλήματα (Michalowski & Brown, 2020). Σε αυτά τα πλαίσια, πληρούνται συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής σε νομοθετικές πράξεις, τα οποία μπορούν να ευνοήσουν συγκεκριμένες εταιρείες, αποκλείοντας ταυτόχρονα κάποιες άλλες (Stamouli et al., 2023, pp.8). Στην περίπτωση της χώρας μας αυτό πραγματοποιήθηκε με την έκταση της «Υπουργικής Απόφασης με αρ. πρωτ. Δ.Ι/Γ.Π. 75342. ΦΕΚ 5198/β/24-11-2020», η οποία αφορούσε διαγνωστικά τεστ για τον SARS-COV-2 (rapid test). Ωστόσο, η συγκεκριμένη υπουργική απόφαση, στην συνέχεια, εμπλουτίστηκε και έγινε πιο εξειδικευμένη, απαιτώντας τα συγκεκριμένα ταχεία τεστ αντιγόνων του SARS-COV-2 να συμπεριλαμβάνονται στον κατάλογο του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Βέβαια, από στοιχεία έρευνας προκύπτει ότι βάσει αυτού του κριτηρίου μπόρεσαν να ευνοηθούν συγκεκριμένες εταιρείες που πληρούσαν τις προδιαγραφές, ενώ η υπόλοιπη αγορά βρέθηκε εκτός του διαγωνισμού προμηθειών για τα rapid tests (Stamouli et al., 2023, pp.8).

Για παράδειγμα, σχετικά με τα ζητήματα ποιότητας των προϊόντων, στις δημόσιες προμήθειες κατά την περίοδο του κορονοϊού, η ανάθεση των προϊόντων αποκτούσε όποιος διέθετε την χαμηλότερη τιμή του προϊόντος του διαγωνισμού. Ωστόσο, υπάρχει και μια άτυπη συμφωνία μεταξύ του κράτους και των εταιρειών. Σύμφωνα με αυτή την άτυπη συμφωνία, οι προμήθειες στο σύστημα υγείας θα πρέπει να καθορίζονται με κριτήρια, όπως συνέβη με τα ταχεία τεστ αντιγόνου που έπρεπε να περιλαμβάνονται στον κατάλογο του ΠΟΥ. Έτσι, ώστε να επιλέγονται συγκεκριμένες εταιρείες και να αποκλείονται άλλες. Όμως, αυτό δεν εγγυάται ότι τα προϊόντα αυτά πληρούν υψηλά πρότυπα ποιότητας (Stamouli et al., 2023, pp.9)

Όταν πρόκειται για την τιμολόγηση των προϊόντων, οι προμήθειες αναλαμβάνονται μέσω συγκεκριμένων διαγωνισμών με βάση την χαμηλότερη τιμή. Ωστόσο, αυτή η πρακτική δημιουργεί στρεβλώσεις διότι όταν ο εξοπλισμός παραδίδεται, απαιτούνται περισσότερα χρήματα για την εγκατάστασή του, καθώς δεν συμπεριλαμβάνεται στην τιμή. Έτσι, τελικά το συνολικό κόστος μπορεί να είναι υψηλότερο από ό,τι αν είχε επιλεγεί ένα προϊόν που να περιλαμβάνει την εγκατάσταση στην αρχική τιμή του διαγωνισμού, έστω και αν ήταν πιο ακριβό (Stamouli et al., 2023, pp.9).

Ένα άλλο ζήτημα αφορά τη διαφθορά που συνδέεται με τα φαινόμενα κρατικών επιχειρήσεων και την αδρανοποίηση των ελεγκτικών μηχανισμών, οι οποίοι συμβάλλουν στην αύξηση της τιμής των προμηθειών, όπως είναι τα γάντια και οι μάσκες. Αρκετές πράξεις νομοθετικού περιεχομένου απενεργοποιούν τους ελεγκτικούς μηχανισμούς για να μπορέσουν να διευκολύνουν κάποιες συγκεκριμένες εταιρείες. Όλες οι παραπάνω πρακτικές διαιωνίζουν περισσότερο τις κοινωνικές βλάβες, αποτελώντας μέρος της «επιχείρησης COVID-19 κρατικο-εταιρικό έγκλημα» (Stamouli et al., 2023, pp.9).

Εν τέλει, η διαφθορά στο σύστημα υγείας αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο είναι αναπόσπαστο μέρος της αναπαραγωγής των δομών εξουσίας σε οικονομικό και πολιτικό πλαίσιο. Επιπλέον, η πανδημία μπόρεσε να βοηθήσει ώστε να επεκταθούν οι εγκληματικές πρακτικές του κράτους- εταιρείας, οι οποίες υπήρχαν ήδη και χαρακτήριζαν τον τρόπο λειτουργίας του τομέα της υγείας. Η κατάσταση έκτακτης ανάγκης οδήγησε στην υιοθέτηση έκτακτων διαδικασιών, δημιουργώντας αναταράξεις στις συμβάσεις και στις απευθείας αναθέσεις που δεν πληρούν τα κριτήρια της διαφάνειας. Αλλά, το συγκεκριμένο φαινόμενο των απευθείας αναθέσεων συνεχίζει να διαιωνίζεται, καθώς οι δημόσιοι φορείς και η κυβέρνηση συνεχίζουν να επικαλούνται την κατάσταση έκτακτης ανάγκης για να επεκτείνουν τις δημόσιες συμβάσεις μέσω απευθείας αναθέσεων, χωρίς να πληρούνται αξιοκρατικά και διαφανή κριτήρια και χωρίς την προβλεπόμενη διαδικασία του διαγωνισμού (Stamouli et al., 2023, pp. 9- 10).

3.2 Η θεωρητική ανάλυση της υπόθεσης

Τα φαινόμενα διαφθοράς που εκδηλώνονται στο σύστημα υγείας δεν αποτελούν μεμονωμένες περιπτώσεις αντίθετα είναι μέρος της κανονικότητας και εκδηλώνονται με συστημικό και δομικό χαρακτήρα που ενσωματώνει την κανονικότητα, τη νομιμότητα και την καθημερινή λειτουργία των θεσμών. Ο συστημικός χαρακτήρας της διαφθοράς προσεγγίζεται με την αναλυτική προσέγγιση που παρουσίασαν οι Kramer & Michalowski. Οι συγκεκριμένοι συγγραφείς αναφέραν ότι πολλά εγκλήματα που βρίσκονται στα πλαίσια εγκλημάτων του «λευκού κολλάρου» και των εγκλημάτων των ισχυρών, έχουν μεταξύ τους σχέσεις αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης μεταξύ των ιδιωτικών φορέων και των

δημόσιων φορέων, οι οποίοι επιδιώκουν και προωθούν κοινούς στόχους. Αυτή η αλληλεπίδραση πρακτικών που δημιουργείται μεταξύ των επιχειρήσεων και της κυβέρνησης, μπορεί να εξελιχθεί με δυο διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι συχνά αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους. Στην πρώτη εκδοχή, το κράτος έχει ενεργητική παρουσία και προωθεί, κατευθύνει και προσελκύει περιπτώσεις οργανωσιακής παρέκκλισης. Σε αυτή την περίπτωση, πρόκειται για ένα κρατικά υποκινούμενο εταιρικό έγκλημα. Ενώ, στην δεύτερη εκδοχή, οι θεσμοί κρατικής διακυβέρνησης έχουν παθητικό ρόλο και αδυνατούν να ελέγξουν, να συγκρατήσουν και να καταστείλουν εγκληματικές πράξεις. Άρα, εδώ, οι δημόσιοι φορείς αδυνατούν να θέσουν όρια στις επιχειρήσεις, διευκολύνοντας με αυτό τον τρόπο παράνομες και κοινωνικά επιβλαβείς πράξεις. Έτσι, η συγκεκριμένη περίπτωση αποτελεί ένα κρατικά διευκολυμένο εταιρικό έγκλημα. Στην παραπάνω περίπτωση συμπεριλαμβάνονται η απουσία επαρκούς ρυθμιστικού πλαισίου, η έλλειψη νομοθεσίας όσο και η αδυναμία των αρχών επιβολής του νόμου να εφαρμόσουν και να επιβάλουν συγκεκριμένους κανόνες (Γασπαρινάτου κ.α, 2022, σ.14-15).

Αυτή η άποψη επεκτείνεται από τον Tombs, ο οποίος εξηγεί ότι τα κράτη και οι επιχειρήσεις έχουν μια συμβιωτική σχέση, η οποία, μέσω της καθημερινής τριβής και αλληλεπίδρασης οδηγεί στην παραγωγή εγκλήματος και κοινωνικής βλάβης. Συνεπώς, η διαφθορά αποτελεί αποτέλεσμα της σχέσης μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών θεσμών. Έτσι, το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στις ατομικές δράσεις και τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των πολιτικών και των οικονομικών θεσμών (Γασπαρινάτου κ.α, 2022, σ.15). Η περίπτωση του κρατικού-εταιρικού εγκλήματος αποτελεί ένα περίπλοκο και ολοκληρωμένο θεωρητικό μοντέλο, το οποίο συνιστάται σε τρία στάδια κοινωνικής δράσης, όπου είναι το ατομικό, το οργανωσιακό και το δομικό στάδιο, που αλληλοσυμπληρώνονται και αλληλεξαρτούνται με τα ατομικά κίνητρα και την πίεση για απόδοση, την λειτουργικότητα του ελέγχου αλλά και τη δομή των ευκαιριών (Kramer et al., 2002, pp.272-275· Vaughan, 2007, pp.6-7).

Σε ατομικό πλαίσιο, οι συγκεκριμένες διαδικασίες περιλαμβάνουν κίνητρα, ορισμούς και κοινωνικές έννοιες σχετικά με τη διαθεσιμότητα και την ελκυστικότητα των παράνομων μέσων στο πλαίσιο της διαφορικής συσχέτισης. Στο πλαίσιο της αλληλεπίδρασης, τα δρώντα άτομα δεν μαθαίνουν μόνο από τους «σημαντικούς άλλους» εγκληματικές τεχνικές, αλλά και τεχνικές εξορθολογισμού, δικαιολόγησης, αποποίησης και διάχυσης της ευθύνης, καθώς και τεχνικές ηθικής εξουδετέρωσης. Αυτές οι διαδικασίες επικεντρώνονται στην προσωπική ηθική και ιδεολογία, βοηθώντας στην απονομιμοποίηση των κανόνων και στην

δημιουργία ενός συστήματος αξιών, όπου τα άτομα δεν θεωρούν τους εαυτούς τους ότι παρανομούν αλλά ότι συμμορφώνονται με το κανονιστικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται (Stamouli et al., 2022).

Σε οργανωσιακό πλαίσιο, οι συγκεκριμένες πρακτικές επικεντρώνονται στη θεσμοθέτηση και την ενσωμάτωση καινούργιων διαδικασιών και αξιών σε δομές και οργανωτικά πλαίσια, δημιουργώντας επαναλαμβανόμενες πολιτιστικές και επαγγελματικές πρακτικές που συμπεριλαμβάνουν σύστημα επιβράβευσης ή αποδοκιμασίας, σιωπηρής κατανόησης, ατιμωρησίας, λήθης, συσκότισης καθώς και οργανωτικούς στόχους, πολιτικές και αξιακές παραδοχές, φιλοδοξίες και αξιώσεις, που διαμορφώνουν διαλεκτικά ένα ισχυρό κανονιστικό πλαίσιο εντός των οργανωσιακών ορίων (Stamouli et al., 2022).

Τέλος, σε δομικό πλαίσιο περιλαμβάνονται θέματα ελέγχου, παρακολούθησης και λογοδοσίας. Με αυτή την προοπτική, οι αδυναμίες του κοινωνικού ελέγχου και η απροθυμία ή η αδυναμία των θεσμών της κρατικής διακυβέρνησης να ρυθμίσουν και να ελέγξουν τη διαφθορά ενσωματώνονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο ενός εγκλήματος που καθοδηγείται από την κυβέρνηση. Το κράτος, μέσω της παράλειψης και της αποχώρησης από την οικονομική σφαίρα, πολλαπλασιάζει τις παράνομες ευκαιρίες με βάση την οικονομική συσσώρευση, την ανάπτυξη και το κέρδος. Οι διαδικασίες εξομάλυνσης της διαφθοράς αντιμετωπίζουν τις οικονομικές και πολιτικές δομές του καπιταλισμού, στις συνθήκες πίεσης που προκαλούνται από το χάσμα μεταξύ των πολιτιστικών στόχων και των διαθέσιμων πολιτικών μέσων. Έτσι, η προσέγγιση αυτή εστιάζει στην πολιτική οικονομία της διαφθοράς, επεξηγώντας ότι η διαφθορά μέσω λανθάνοντων λειτουργιών λειτουργεί ως εφεδρικό μηχανισμό στο σύστημα, καλύπτοντας τα θεσμικά κενά και τις δομικές αντιφάσεις που προκύπτουν (Stamouli et al., 2022).

Κατά την περίοδο του COVID-19, αναπτύχθηκαν κάποιες θεωρίες από τους Friedrichs και Vegh Weis σχετικά με κρίσιμο πλαίσιο της εγκληματολογίας της υγείας. Σύμφωνα με αυτές τις θεωρίες, το κρατικο-εταιρικό έγκλημα εκμεταλλεύεται την πανδημία για να συγκαλύψει τα εγκλήματα των ισχυρών στον κλάδο της υγείας (Stamouli et al., 2023, pp.3). Έτσι, η πανδημία παρέχει το έναυσμα για τη διάπραξη αόρατων, υψηλού επιπέδου κρατικο-εταιρικών εγκλημάτων, τα οποία έχουν αντίκτυπο στην υγεία των ανθρώπων και την κοινωνία, δημιουργώντας την επιτακτική ανάγκη να αποκαλυφθούν και να αντιμετωπιστούν αυτά τα εγκλήματα (Stamouli et al., 2023, pp.4).

3.3 Υπόθεση Panama Papers

Η υπόθεση των Panama Papers αποτελεί μια χαρακτηριστική υπόθεση διαφθοράς που περιλαμβάνει φορολογικούς παράδεισους. Στην συγκεκριμένη υπόθεση εμπλέκονται γνωστά δημόσια πρόσωπα, ξένοι ηγέτες κυβερνήσεων, καθώς και Έλληνες μεγαλοεπιχειρηματίες αλλά και ένας πρώην σύμβουλος της τότε ελληνικής κυβέρνησης.

Η αποκάλυψη της συγκεκριμένης υπόθεσης, ξεκίνησε όταν ένας ανώνυμος πληροφοριοδότης επικοινωνήσε με τη γερμανική εφημερίδα Süddeutsche Zeitung (SZ) και τους διέθεσε κρυπτογραφημένα έγγραφα με εμπιστευτικές πληροφορίες για την Mossack Fonseca, που πρόκειται για μια δικηγορική εταιρεία με έδρα τον Παναμά, η οποία διέθετε ανώνυμες offshore εταιρείες σε όλη την υφήλιο. Οι συγκεκριμένες εταιρείες-κέλυφοι δίνουν το περιθώριο στους ιδιοκτήτες τους να καλύπτουν παράνομες επιχειρηματικές συναλλαγές. Ο όγκος των εγγραφών που έφτασαν στα χέρια τους ήταν 2,6 terabytes δεδομένων, αποτελώντας τη μεγαλύτερη διαρροή που έχει συμβεί από δημοσιογράφους. Η συγκεκριμένη βάση δεδομένων περιλάμβανε 11,5 εκατομμύρια έγγραφα εκ των οποίων συμπεριλαμβάνονται e-mail, αρχεία pdf, αρχεία φωτογραφιών και στοιχεία μιας εσωτερικής βάσης δεδομένων της δικηγορικής εταιρείας. Στην συνέχεια, προχώρησε σε συνεργασία μαζί με την Διεθνή Κοινοπραξία Ερευνητικών Δημοσιογράφων (ICIJ) για την ανάλυση των συγκεκριμένων εγγράφων. Καθώς, κατά το παρελθόν, η ICIJ είχε συμμετέχει σε έρευνες, όπως εκείνων των Offshore Leaks, Lux Leaks και Swiss Leaks (Obermaier et al., 2016). Επιπλέον, η ICIJ διαμοίρασε το συγκεκριμένο υλικό σε 107 οργανισμούς μέσω ενημέρωσης σε 80 χώρες, συμπεριλαμβανομένων και εφημερίδων όπως η Le Monde και η The Guardian. Μετά την ανάλυση των εγγράφων από όλους τους οργανισμούς, προέκυψε ότι πρόκειται για την περίοδο από το 1977 μέχρι τον Δεκέμβριο του 2015. Για να ολοκληρωθεί αυτή η έρευνα χρειάστηκε συνεργασία ενός έτους και περίπου 370 δημοσιογράφων, οι οποίοι είχαν πρόσβαση και ερεύνησαν τη συλλογή για να μπορέσουν να δημιουργήσουν το μεγαλύτερο διεθνές ερευνητικό έργο δημοσιογράφων. Το συγκεκριμένο θέμα έμεινε «επτασφράγιστο» μυστικό μεταξύ των δημοσιογράφων, καθώς είχαν συμφωνήσει να κοινοποιηθούν δημόσια τα έγγραφα στις 3 Απριλίου 2016 (Teague, 2024). Την συγκεκριμένη βάση δεδομένων αποτελούσαν 223 εταιρείες που σχετίζονταν με τη Ελλάδα και 400 ονόματα που είχαν σχέση με off-shore εταιρείες αλλά και 77 ενδιάμεσοι και περισσότερες από 313 διευθύνσεις. Ανάμεσα τους και γνωστά ονόματα του επιχειρηματικού κλάδου αλλά και πολιτικά άτομα που σχετίζονταν με την τότε κυβέρνηση

(txxs.gr, 2016). Στο σύνολο τους, ωστόσο, πρόκειται για περίπου 214.000 εταιρείες, ενώ πραγματοποιήθηκαν έρευνες σε σπίτια και γραφεία τουλάχιστον 100 ατόμων. Παράλληλα, η λίστα περιλάμβανε σημαντικούς πολιτικούς, καθώς περιείχε και 130 γνωστά ονόματα που σχετίζονταν με σκάνδαλα δωρεών κομμάτων, καθώς και πάνω από 600 ονόματα από τη λίστα κυρώσεων του ΟΗΕ (Obermaier et al., 2016). Τα αρχεία της συγκεκριμένης λίστας συμπεριλάμβαναν περισσότερες από 15.600 εταιρείες που βρίσκονταν μόνο στα χαρτιά και είχαν δημιουργηθεί από τράπεζες για συγκεκριμένους πελάτες τους που επιθυμούσαν να διατηρήσουν τα οικονομικά τους στοιχεία κρυφά, καθώς αφορούσε και ονόματα εταιρειών κολοσσών όπως είναι η UBS και η HSBC (ICIJ, 2016).

Ωστόσο, το Μάρτιο του 2018, η δικηγορική εταιρεία διέκοψε την ενεργό δραστηριότητά της, αλλά συμφώνησε να συνεχίσει να συνεργάζεται με τις αρχές για τη διερεύνηση της συγκεκριμένης υπόθεσης (Kenton, 2022). Μετά την αποκάλυψη του σκανδάλου των Panama Papers, οι γερμανικές αρχές εξέδωσαν διεθνή εντάλματα σύλληψης για τους ιδρυτές της δικηγορικής εταιρείας. Οι δύο ιδρυτές διώκονταν για διευκόλυνση της φοροδιαφυγής πελατών τους, για σύσταση και συμμορία, ενώ αν εισέρχονταν με οποιοδήποτε μέσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση, θα τους συλλάμβαναν άμεσα. Καθώς, οι εν λόγω ιδρυτές βρίσκονταν στην Κεντρική Αμερική και οι αρχές δεν μπορούσαν να τους εκδώσουν σε άλλες χώρες όπως ορίζεται να συμβαίνει στην Κεντρική Αμερική, σε περιοχές όπως ο Παναμάς (Η Ναυτεμπορική, 2020). Όμως, οι ιδρυτές αντιμετώπιζαν κατηγορίες και στον Παναμά για δωροδοκία με μια βραζιλιάνικη εταιρεία, όπου εξέτισαν ποινή δύο μηνών για την συγκεκριμένη κατηγορία (Kenton, 2022).

3.4. Από την πράξη στην θεωρία

Από τότε που ο Edwin Sutherland εισήγαγε την έννοια του εγκλήματος του « λευκού κολάρου», προσπάθησε να κατανοηθούν τα εγκλήματα και οι κοινωνικές βλάβες που προκαλούνται από τις πολιτικές και οικονομικές ελίτ. Η έννοια του κρατικού–εταιρικού εγκλήματος, η οποία αναπτύχθηκε στη συνέχεια, επιδιώκει να σπάσει το φράγμα μεταξύ των οικονομικών εγκλημάτων και των πολιτικών εγκλημάτων προκειμένου να διαμορφωθεί μια καινούργια οπτική μέσω της οποίας μπορούμε να εντοπίσουμε τους τρόπους με τους οποίους τα εγκλήματα και οι κοινωνικές βλάβες συχνά προκύπτουν από την αλληλεπίδραση της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας (Pontell & Geiss, 2007, pp.201-202).

Πιο συγκεκριμένα, ο Sutherland είχε αναφέρει ότι το έγκλημα του «λευκού κολάρου» διαπράττεται κυρίως από άτομα υψηλού κοινωνικού status. Αυτό που έχει σημασία είναι το πόσο ευυπόληπτος και σε ποια υψηλή κοινωνική θέση βρίσκεται ο δράστης (Κασάπογλου, 2016). Το ίδιο συμβαίνει και στην παρούσα υπόθεση, καθώς πρόκειται για άτομα με κοινωνικό κύρος που καταφεύγουν σε παράνομες πρακτικές για να αποκρύψουν τα οικονομικά τους στοιχεία. Επιπλέον, ο Sutherland συνοψίζει την συγκρουσιακή κατάσταση μεταξύ της οικονομικής παράδοσης και της επιχειρηματικής πραγματικότητας (Βασιλαντωνοπούλου, 2014). Ωστόσο, ενώ κανείς θα περίμενε να γίνουν προσπάθειες για την ποινικοποίηση των εγκλημάτων των ισχυρών παραβατών μετά την θεωρία του Sutherland. Αντίθετα, φαίνεται ότι τα μέτρα που προτάθηκαν για την πρόληψη μελλοντικών κρίσεων σχετικά με το φαινόμενο αμφισβητήθηκαν, τροποποιήθηκαν ή καταργήθηκαν. Η αναποτελεσματικότητα των νέων ρυθμίσεων ήταν αποτέλεσμα της έλλειψης ουσιαστικής οργανωμένης και ιδεολογικής αντίθεσης στις φιλοσοφίες της αγοράς, με συνέπεια οι πολιτικές να συνεχίζουν να προσαρμόζονται στις ανάγκες των τραπεζιτών και όχι των πολιτών (Ruggiero, 2022, pp.150).

Επιπλέον, προκύπτει μια συμβιωτική σχέση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας, όπως αποδεικνύεται μέσα από την θεωρία του Chambliss. Βάσει του έργου του, υπάρχει ένα μοτίβο συνύπαρξης μεταξύ των εγκληματικών επιχειρήσεων, των «νόμιμων» επιχειρήσεων, των οργάνων επιβολής του νόμου, των πολιτικών και του οικονομικού συστήματος. Η συμβιωτική σχέση μεταξύ του εγκλήματος και του κράτους χαρακτηρίζει την εγκληματικότητα διαχρονικά (Chambliss, 2004, pp.243-244). Συνάμα, άτομα με κύρος απευθύνονται σε νόμιμες εταιρείες, όπως ήταν η δικηγορική εταιρεία Mossack Francesca, για να τους βοηθήσουν να αποκρύψουν τα οικονομικά τους στοιχεία μέσω των φορολογικών παράδεισων. Επιπλέον, και άλλες νόμιμες εταιρείες, όπως μεγάλες τράπεζες υποστηρίζουν τους πελάτες τους με παρόμοιες πρακτικές. Άρα, η νομιμότητα και η παρανομία συμβιώνουν και λειτουργούν αλληλένδετα, ειδικά σε περιόδους κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών. Καθώς, το ένα αποτελεί συμπλήρωμα του άλλου δεν μπορούν να αναπτυχθούν ανεξάρτητα χωρίς την συνδρομή παράνομων πρακτικών, όπως η νομιμοποίηση, η προστασία ή η μεταφορά παράνομου χρήματος και προϊόντων ή με τον αποπροσανατολισμό των στοιχείων της έρευνας. Η παρανομία που συνδιαλέγεται με το κράτος δεν αναπτύσσεται προσωποκεντρικά. Οι παράνομες «επιχειρήσεις» εξαρτώνται από πρακτικές λειτουργίες που υλοποιούνται μέσω της διασύνδεσής αυτών των λειτουργιών, με την μέθοδο ενός παράνομου πλάνου (Βιδάλη, 2013).

Επίσης, όπως αναφέρει ο Ruggiero, οι φορολογικοί παράδεισοι προσφέρουν υπηρεσίες σε διάφορα άτομα και ομάδες που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικές δραστηριότητες, δηλαδή στην φοροαποφυγή, τη φοροδιαφυγή και τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Τα άτομα που επωφελούνται από την φοροαποφυγή είναι κυρίως εταιρείες, και τα άτομα ανήκουν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα και επιθυμούν να αποφύγουν την υψηλή φορολογία της χώρας τους, έτσι καταφεύγουν σε φορολογικούς παράδεισους με χαμηλή ή μηδενική φορολογία. Φαίνεται να υπάρχει αδικία που επιτρέπει στις μεγάλες επιχειρήσεις να πληρώσουν λιγότερους φόρους σε σύγκριση με τις μικρότερες επιχειρήσεις που μοχθούν, και τους επιτρέπει την φοροαποφυγή που αποτελεί μια ανήθικη συμπεριφορά. Άρα, αποτελεί απόδειξη, όπως θα ανέφεραν μερικοί θεωρητικοί της εγκληματολογίας της σύγκρουσης, ότι ο νόμος εξυπηρετεί τα συμφέροντα ορισμένων κοινωνικών ομάδων και όχι το σύνολο ολόκληρης της κοινωνίας (Ruggiero, 2018, pp.1).

Ακόμη, μια πτυχή που μπορεί να αναδειχθεί είναι εκείνη της διαφθοράς, η οποία λειτουργεί ως διαρθρωτικό εργαλείο ανάπτυξης αόρατων μηχανισμών παράκαμψης της νομιμότητας, υπερβαίνοντας τις προσωπικές συμπάθειες οποιουδήποτε ατόμου. Μέσω της διαφθοράς συγκροτούνται και στηρίζονται ανταγωνιστικές οικονομίες, εξωθεσμικές συναινέσεις σε ένα πολιτικό σύστημα αλλά επιλύονται προβλήματα που η ίδια η νομιμότητα έχει δημιουργήσει. Επομένως, η διαφθορά είναι μια μέθοδος συναλλαγής και εξάρτησης της πολιτικής από την οικονομία. Καθώς, η διαφθορά στο δημόσιο τομέα δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς τον ιδιωτικό τομέα, που χρηματοδοτεί διαφθείροντας διότι παραλείπει την νομιμότητα, η διαφθορά δεν θα αποτελούσε στοιχείο της. Παρότι, το φαινόμενο έχει διαταξικό χαρακτήρα, ωστόσο η μακροχρόνια ανάπτυξή του στα χαμηλά και μεσαία επίπεδα του κρατικού μηχανισμού αποτελεί μέθοδο συγκάλυψης του φαινομένου στα πιο υψηλά επίπεδα του (Βιδάλη, 2013).

Εδώ, ακόμη, προκύπτει σύνδεση οργανωμένου εγκλήματος και φορολογικών παραδείσων, καθώς μέσω τέτοιων παράνομων πρακτικών μπορούν να αποκρυφτούν χρήματα που έχουν αποκτηθεί από παράνομες δραστηριότητες, όπως από περιπτώσεις διακίνησης ναρκωτικών ουσιών και διακίνησης ανθρώπων, πρακτικές που μπορεί να συνδέονται με την Μαφία. Όπως έχει αποδειχθεί, οι εν λόγω φορολογικοί παράδεισοι χρησιμοποιούνταν για το ξέπλυμα χρήματων που προέρχονταν από ληστείες τραπεζών και άλλες οργανωμένες εγκληματικές δραστηριότητες (Brooks, 2016). Έτσι, η παραπάνω υπόθεση μπορεί να οριστεί με όρους οργανωμένου εγκλήματος. Αυτό αναδεικνύεται μέσω της θεωρίας του Michalowski, ο οποίος αναφέρει ότι υπάρχει ομοιότητα μεταξύ του

οργανωμένου εγκλήματος και της καπιταλιστικής επιχείρησης, που ορίζεται ως μια δομημένη, συντονισμένη και γραφειοκρατικά οργανωμένη ομάδα ατόμων που περιλαμβάνει παράνομες πρακτικές με σκοπό τη διευκόλυνση της συσσώρευσης κεφαλαίου. Η λειτουργία παράνομων αγορών, με τους σημερινούς όρους και μέσα στο πλαίσιο των κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, γίνεται κατανοητή, ειδικά με την άνοδο της τεχνολογίας και της παγκοσμιοποιημένης αγοράς. Ως επί των πλείστων, οι εγκληματικές δραστηριότητες είναι, κατά κύριο λόγο, επιχειρηματικές δραστηριότητες. Το στοιχείο της οργάνωσης, που κυριαρχεί μαζί με το οικονομικό σκοπό, αποτελεί αλληλένδετο συστατικό στοιχείο τόσο για τις νόμιμες όσο και για τις παράνομες επιχειρήσεις. Άρα, νόμιμες και παράνομες επιχειρήσεις αλληλεξαρτώνται μεταξύ τους, καθώς η μια αποτελεί συνέχεια της άλλης (Σταμούλη, 2019, σ.215).

Επιπροσθέτως, μπορεί να χαρακτηριστεί με τους όρους της ελεύθερης αγοράς του Adam Smith, καθώς στην διακίνηση προϊόντων τόσο των νόμιμων όσο και των παράνομων επιχειρήσεων, δεν υπάρχει κρατικός παρεμβατισμός. Οι βασικές αρχές που διέπουν την ελεύθερη οικονομία διαμορφώνουν τις βάσεις για την ανάπτυξη της αγοράς του οργανωμένου εγκλήματος. Άρα, η πρόσφορα και η ζήτηση παράνομων προϊόντων αποτελούν καίριο παράγοντα για την ανάπτυξη και την εξέλιξη των παράνομων αγορών. Όμως, η έλλειψη κρατικού παρεμβατισμού στις παράνομες αγορές επιτυγχάνεται μέσω της διαφθοράς (Σταμούλη, 2019, σ.217).

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Liddick σχετικά με την επιχειρηματική θεωρία του οργανωμένου εγκλήματος, επισημαίνει ότι οι παράνομες και νόμιμες επιχειρήσεις ακολουθούν παρόμοιους κανόνες λειτουργίας, καθώς προϋπόθεση για την ύπαρξή τους αποτελεί ένα σύστημα που βρίσκεται σε ισορροπία και έχει ρυθμισμένη λειτουργία. Ωστόσο, ένα μειονέκτημα της επιχειρηματικής θεωρίας αποτελεί ότι υποβαθμίζει τον ρόλο των σχέσεων εξουσίας. Ακόμη, η θεωρία του Sieber και Bögel σχετικά με την λογιστική θεωρία του οργανωμένου εγκλήματος, τονίζει ότι οι παράνομες επιχειρήσεις παρουσιάζουν την ίδια δομή και λειτουργία με εκείνες των νόμιμων επιχειρήσεων. Έτσι, ακολουθούν παρόμοιες τεχνικές με τις νόμιμες επιχειρήσεις, όπως σε ζήτημα ένταξης προσωπικού στην επιχείρηση, προώθησης συμφερόντων και μεγιστοποίησης των κερδών της επιχείρησης για τον έλεγχο του ανταγωνισμού και για τη συγκάλυψη των δραστηριοτήτων τους. Κυρίως, η εν λόγω θεωρία στρέφει το ενδιαφέρον της προς τα επίπεδα καταμερισμού της εργασίας και στα στάδια ανάπτυξης της παράνομης δραστηριότητας. Άρα, ο σχεδιασμός και τα στάδια

της εφοδιαστικής αλυσίδας έχουν ως σκοπό την προώθηση και την παροχή παράνομων υπηρεσιών, ακολουθώντας τα πρότυπα των νόμιμων επιχειρήσεων.

Επιπροσθέτως, ο ίδιος ο Chambliss κατέληξε στο συμπέρασμα, μέσω της μελέτης του, ότι υπάρχει ένα μοντέλο σχέσεων πατρωνίας και πελατείας, και ότι η δομή και η λειτουργία του οργανωμένου εγκλήματος αποτελούν ένα κοινωνικό πρόβλημα που δημιουργεί άτυπα δίκτυα σχέσεων πελατείας καθώς και διαφθορά πολιτικών προσώπων. Συνεπώς, πρόκειται για επιχειρήσεις που προσφέρουν παράνομα προϊόντα και υπηρεσίες, δρώντας υπό την προστασία ανώτερων ατόμων. Ακόμη, προκύπτει συσχέτιση με την επιχειρηματική θεωρία και την θεωρία του Chambliss σχετικά με τις παράνομες επιχειρήσεις (Σταμούλη, 2019, σ.218-219).

Συμπεράσματα

Μέσα από την παραπάνω ανάλυση, προκύπτει ότι οι θεωρητικοί της Εγκληματολογίας άρχισαν να ασχολούνται με τα εγκλήματα των ανώτερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων τις τελευταίες δεκαετίες, κυρίως με την ανάδειξη της θεωρίας του Sutherland σχετικά με τα εγκλήματα του λευκού κολάρου. Στην συνέχεια, ακολούθησαν και εκφραστές άλλων εγκληματολογικών αντιλήψεων με το να αναδείξουν και άλλες όψεις και θεωρίες σχετικά με τα εγκλήματα των ισχυρών. Πριν από την ανάδειξη των παραπάνω αντιλήψεων, η επικρατούσα άποψη ήταν ότι το έγκλημα διαπράττεται μόνο από τα χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και αφορούσε μόνο την εγκληματικότητα του δρόμου.

Επιπλέον, παρατηρείται μια επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος υπέρ των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τόσο από την ποινική νομοθεσία όσο και από αποφάσεις σχετικά με εγκλήματα όπως είναι η διαφθορά και η δωροδοκία, που αποτελούν εγκλήματα των ισχυρών. Η αντιμετώπιση αυτών των εγκλημάτων χαρακτηρίζεται από ανέχεια και αμεροληψία. Ωστόσο, όπως φαίνεται ακόμη και αν οδηγηθούν στο σωφρονιστικό σύστημα, τυγχάνουν ευνοϊκότερης μεταχείρισης από τους ανώτερους και από τους υπαλλήλους του σωφρονιστικού καταστήματος, σε σύγκριση με τα άτομα χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων. Επιπλέον, αν και συχνά τα εγκλήματα των

ισχυρών έχουν μεγαλύτερη σημασία σε σχέση με τα εγκλήματα του δρόμου. Παρ'όλα αυτά, δεν αντιμετωπίζονται με την ίδια σοβαρότητα όπως τα εγκλήματα των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, καθώς συχνά τα άτομα καταλήγουν να εγκληματήσουν για βιοποριστικούς λόγους.

Αυτό αναδεικνύεται και με την ανάλυση των δύο προαναφερθεισών υποθέσεων. Στην περίπτωση της διαφθοράς που λαμβάνει χώρα στο σύστημα υγείας μέσω των προμηθειών, αποδεικνύεται η ανοχή του κράτους προς τις εταιρείες με τις υπερτιμολογήσεις των νοσοκομειακών προϊόντων, καθώς και με την έλλειψη λογοδοσίας των εταιρειών προς τους κρατικούς φορείς. Επιπλέον, παρατηρείται ότι οι περιπτώσεις διαφθοράς και ευνοιοκρατίας εμφανίζονται εντονότερα σε περιόδους κρίσης, όπως ήταν εκείνη κατά την περίοδο της πανδημίας. Αυτό αναδείχθηκε και με την δημιουργία ευνοϊκής νομοθεσίας για απευθείας αναθέσεις σε εταιρείες, παρακάμπτοντας τις αξιοκρατικές διαδικασίες μέσω διαγωνισμών προμηθειών.

Σε δεύτερο επίπεδο, στο σκάνδαλο των Panama Papers, διαπιστώνεται ευνοϊκότερη μεταχείριση από την ποινική νομοθεσία σχετικά με τα συγκεκριμένα εγκλήματα, όπως είναι η δωροδοκία. Οι ποινές για τέτοια αδικήματα δεν είναι αυστηρές ούτε μακροχρόνιες, καθώς δεν θεωρούνται σοβαρά εγκλήματα σύμφωνα με την ποινική νομοθεσία πολλών χωρών.

Καταλήγουμε, επομένως, στο συμπέρασμα ότι είναι απαραίτητος ο εκσυγχρονισμός του ποινικοκατασταλτικού συστήματος και της νομοθεσίας για την αντιμετώπιση τέτοιων εγκλημάτων, σύμφωνα με τις εξελίξεις στις σύγχρονες κοινωνίες και για την προστασία των κοινωνικών και ατομικών αγαθών. Παράλληλα, αναδεικνύεται η προβληματική του ποινικού συστήματος λόγω της έλλειψης σαφούς ποινικού ορισμού για τα εγκλήματα των ισχυρών, γεγονός που αποτυγχάνει να διασφαλίσει πλήρως τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τέλος, η ισότιμη αντιμετώπιση των ανώτερων και κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων θα συμβάλλει στην άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ των κοινωνικών στρωμάτων και θα διασφαλίσει την ισότητα όλων ενώπιον του νόμου.

Συνεπώς, είναι επιτακτική η ανανέωση του ποινικού συστήματος, ώστε όλοι να αντιμετωπίζονται ισότιμα και με τον ίδιο τρόπο από τη δικαιοσύνη, αποφεύγοντας τη δημιουργία ανισοτήτων και την ευνοιοκρατία υπέρ ορισμένων.

Βιβλιογραφία

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Αλεξιάδης, Σ. (2011). *Εγκληματολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Αλοσκόφης, Ο. (2019). *Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών*. Στο Βιδάλη Σ., Κουλούρης Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Αλοσκόφης, Ο. (2023). *Ποινική επιλεκτικότητα : μία μακρο-ιστορική θεώρηση από την Valeria Veigh Weis*. Crime Times.
- Ανδρεαδάκη, Ε. & Καλοκαιρινού-Αναγνωστοπούλου, Α. (2018). *Η διαφθορά στο χώρο της υγείας και το υπόδειγμα της θεωρίας των παιγνίων*. Ελληνικό Περιοδικό Νοσηλευτικής Επιστήμης 11 (3): 10-32.
- Αρχιμανδρίτου, Μ. (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014). «Λευκά Κολάρα» & Οικονομικό Έγκλημα. Κοινωνική βλάβη & Αντεγκληματική Πολιτική. Αθήνα: Π. Ν. Σάκκουλας.
- Βιδάλη, Σ., & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & Ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Νομιμότητα και Παρανομία : βίοι παράλληλοι*. Tvxs.gr. Διαθέσιμο στο : <https://tvxs.gr/apopseis/arhra-gnomis/nomimotita-kai-paranomias-bioi-paralliloi-tis-sofias-bidali>
- Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα..* Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. (2022). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βουλή των Ελλήνων (2018). *ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΙΖ΄ – ΣΥΝΟΔΟΣ Δ΄, Πόρισμα της Εξεταστικής Επιτροπής για τη διερεύνηση σκανδάλων στον χώρο της Υγείας κατά τα έτη 1997-2014*.

Διαθέσιμο στο: https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/510129c4-d278-40e7-8009-e77fc230adef/teliko_porisma.pdf

Γασπαρινάτου, Μ. (2019). *Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαλαράμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γασπαρινάτου, Μ. & Σταμούλη, Ε. & Κουρούτζας, Χ. (2022) . *Η θεσμοποίηση της διαφθοράς στο ελληνικό σύστημα υγείας : ένα διαρκές κρατικά διευκολυνόμενο έγκλημα*. Περιοδικό Αντιγόνη.

Γεωργούλας, Σ. (2019). *Από το έγκλημα του λευκού κολάρου στο κρατικο-επιχειρηματικό έγκλημα*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαλαράμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.

Η Ναυτεμπορική. (2020). *Panama Papers: Εντάλματα σύλληψης για τους ιδρυτές της εταιρείας Mossack Fonseca*. Διαθέσιμο στο : <https://www.naftemporiki.gr/finance/995615/panama-papers-entalmata-syllipsis-gia-tous-idrytes-tis-etaireias-mossack-fonseca/>

Κασάπογλου, Α. (2016). *Οικονομική κρίση και κρατούμενοι για οικονομικά εγκλήματα και εγκλήματα του «λευκού κολάρου» Οι επιδράσεις του εγκλεισμού στην κοινωνική τους ταυτότητα*. Crime in crisis. Διαθέσιμο στο : <http://crime-in-crisis.com/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%8D%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CE%B9-%CE%B3%CE%B9%CE%B1/>

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ.(επιστ. επιμ.). (2014). *Οικονομικό έγκλημα και διαφθορά στο δημόσιο τομέα, 1. Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου*, Αθήνα : Π. Ν. Σάκκουλας.

Κοσμάτος, Κ. & Λαμπάκης, Χ. (2019). *Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαλαράμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.

- Κουλούρης, Ν. (2019). *Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Κουρούτζας, Χ. (2019). *Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ..
- Λάζος , Γ. (2007). *Κριτική Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαχαραλάμπους, Χ. (2019). *Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών, Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ
- Σταμούλη, Ε. (2019). *Οργανωμένο έγκλημα, παράνομες αγορές και διαφθορά στην Ελλάδα*. στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ
- Φαρσεδάκης, Ι. (2005). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Χουλιάρης, Α. (2014). *Νομιμοποίηση και ποινική εξουσία: «Ελάχιστο ποινικό δίκαιο» και «Ποινικός εγγυητισμός»*. Στο Στράγγα, Ι., Χάνου, Αντ. *Αιτιολόγηση, νομιμοποίηση και δίκαιο*. Αθήνα : Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Χουλιάρης, Α. (2019). *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*. Στο Βιδάλη, Σ., Κουλούρης, Ν. & Παπαχαραλάμπους, Χ (επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα : Εκδόσεις ΕΑΠ.
- Theodorson, G.A. & Timasheff, N.S. (2005). *Ιστορία των Κοινωνιολογικών θεωριών*. Αθήνα: Gutenberg.
- Tvxs.gr, (2016). *Αυτοί είναι οι Έλληνες των Panama Papers*. Διαθέσιμο στο : <https://tvxs.gr/news/ellada/aytoi-einai-oi-ellines-ton-panama-papers/>

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Brooks, R., (2016). *We Don't Need to Reform Tax havens – Just Get Rid of Them*. The Guardian.

Chambliss, W.J. (2004). *On the symbiosis between criminal law and criminal behavior*, Criminology, 42 (2), pp.241-252

Hirschfeld, K.. (2015). *Gangster States, Organised Crime, Kleptocracy and Political collapse*: Palgrave Macmillan.

ICIJ, (2016). *A new ICIJ investigation exposes a rogue offshore industry*. Διαθέσιμο στο : <https://www.icij.org/investigations/panama-papers/new-icij-investigation-exposes-rogue-offshore-industry/>

Kenton, W. (2022). *The Panama Papers Scandal: Who Was Exposed & Consequences*. investopedia.com. Διαθέσιμο στο : <https://www.investopedia.com/terms/p/panama-papers>.

Kramer, R. C., Michalowski, R. J. & Kauzlarich, D. (2002). “*The origins and development of the concept and theory of state-corporate crime*”. Crime & Delinquency, 48(2): 263-282.

Michalowski, R., & Brown, M. (2020). *Poisoning for profit: Regulatory rollback, public health, and state-facilitated corporate crime*. Journal of White Collar and Corporate Crime, 1(2), 113–122.

Obermaier F., & Obermayer B., & al. (2016). *About the Panama Papers*. Διαθέσιμο στο: <https://web.archive.org/web/20160505041851/http://panamapapers.sueddeutsche.de/article/s/56febff0a1bb8d3c3495adf4/>

Paoli, L., & Vander Beken, T. (2014). *Organized Crime. A Contested Concept*. σε Paoli L., (ed), The Oxford Handbook of Organised Crime. Oxford University Press. 13- 31.

Pontel, N., & Geis, G. (2007). *International Handbook of White Collar and Corporate Crime*. Boston: Springer

Ruggiero, V. (2022). *Sustainability and Financial Crime*. International Criminology, 2, 143-151.

Ruggiero, V. (2018). *Tax Haven*. London : Middlesex University.

Stamouli, E. & Gasparinatou, M. & Kouroutzas, C. (2022). *‘Corruption as state-corporate crime: the example of the health sector in Greece*. Springer.

Stamouli, E. & Gasparinatos, M. & Kouroutzas, C. (2023). *Corruption and Public Procurement in Health Sector: The Challenges of Pandemic Era in Greece*. Journal of White Collar and Corporate Crime. Vol. 0(0) 1-13

Teague, E. (2024). *Panama Papers*. Britannica.com. Διαθέσιμο στο :
<https://www.britannica.com/money/Panama-Papers>

Transparency International. (2021). *Why fighting corruption matters in times of COVID-19*. Corruption Perceptions Index 2020: Research analysis. Transparency International.
<https://www.transparency.org/en/news/cpi-2020-research-analysis-why-fighting-corruptionmatters-in-times-of-covid-19>

Vaughan, D. (2007). “*Beyond Macro-and Micro-Levels of Analysis, Organizations, and the Culural Fix*”. In Henry N. Pontell & G. Geis (eds.). International Handbook of White-Collar and Corporate Crime (3-24). New York: Springer.

Wright, A. (2005). *Organised Crime: Concepts, Cases, Controls.*: Willan Publishing.

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.